

Acrocephalus

78
79

ACROCEPHALUS

glasilo Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Ljubljana
journal of Bird watching and bird study association of Slovenia, Ljubljana

ISSN 0351-2851

naslov uredništva address of the editorial office	1000 Ljubljana, Langusova 10
glavni urednik managing editor	Iztok Geister, 6276 Pobegi, Kocjančiči 11
uredniški odbor editorial board	Iztok Geister (oblikovanje in tehnično urejanje, layout & technical editing), Igor Pustovrh (za fotografijo, photography), Slavko Polak (za ilustracije, drawings), Andrej Sovinc (pomočnik glavnega urednika, assistant editor)
uredniški svet editorial council	Janez Gregori, Andrej Hudoklin, dr. Boris Kryštufek, Andrej Sovinc, Dare Šere, dr. Davorin Tome
lektor in prevajalec revised and translated by	Henrik Ciglič
fotoliti photoliths	ATELJE T. Škofja Loka, Stara Loka 68
tisk print	TISKARNA TONE TOMŠIČ Ljubljana, Gregorčičeva 26
cena / price	10 DEM za številko, letna naročnina 30 DEM
naklada / circulation	800 izvodov

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE BIRD WATCHING AND BIRD STUDY ASSOCIATION OF SLOVENIA

naslov / address	1001 Ljubljana, p.p. 2395
društveni prostori uradne ure in srečanja	Ljubljana, Žibertova 1, tel. 061/133 95 16 četrtek med 18. in 20. uro
predsednik president	Andrej Bibič 2000 Maribor, Osojnikova 7 tel. 061/263 340, 061/123 33 88
podpredsednik vicepresident	Franc Bračko 2000 Maribor, Gregorčičeva 27 tel. 062/29 086
tajnik secretary	Borut Mozetič 1000 Ljubljana, Rožna 7 tel. 0609 625 210
žiro račun	50100-620-133-05-1018116-2385287
izvršilni odbor / executive board	A. Bibič, L. Božič, D. Denac, T. Jančar, P. Kmecl, B. Marčeta, T. Mihelič, B. Mozetič, S. Polak, A. Ramšak, B. Rubinič, D. Šere, A. Šorgo, B. Štumberger, T. Trilar, M. Vogrin in častna člana dr. S. D. Matvejev in dr. A. O. Zupančič
letna članarina annual membership subscription	30 DEM za posameznike (10 DEM za učence in študente, 5 DEM za podmladek) in 200 DEM za ustanove
International Girobank	Nova Ljubljanska Banka No. 50100-620-133 27620-99885/0

Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva.

Revijo sofinancira Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije

Sponzor revije je podjetje Mobitel, Ljubljana

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-226/92 z dne 4.3.1992 sodi revija med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Mednarodni kongres v Radencih

Biosferni rezervat Drava-Mura

priložnost za mejno regijo med Avstrijo,
Slovenijo, Hrvaško in Madžarsko

Zaključna deklaracija, 18. maj 1996:

Spoštovani!

Od leta 1992 potekajo poglobljena mednarodna prizadevanja za ohranitev enkratne naravne in kulturne rečne krajine ob Dravi in Muri, kjer reki še nista presekani s hidroenergetskimi jezovi. Sodelovanje strokovnjakov, vladnih strokovnih služb in nevladnih organizacij usklajuje Fondacija za evropsko naravno dediščino EURONATURE.

Že pred tremi leti je bila podana zamisel o ustanovitvi omrežja zaščitenih območij v obliki biosfernega rezervata v skladu z UNESCO-vim programom Človek in biosfera (Man and the Biosphere). Cilj biosfernega rezervata je ohraniti rečni ekosistem z obrečno kulturno krajino. Hkrati naj bi ponudil trajnostno razvojno perspektivo tukajšnjim regijam.

V obdobju, ki je sledilo, so številne organizacije vseh štirih držav zamisel dodobra preučile in raziskale možnosti za njeno uresničitev. Kongres v Radencih pomeni močno potrditev takšne zamisli. Potrdili so jo predstavniki vladnih in nevladnih organizacij iz vseh štirih držav, kot tudi predstavniki mednarodnih ustanov IUCN in UNESCO. V številnih referatih vodilnih strokovnjakov za varovanje rečne krajine ter načrtovanje sonaravnega, trajnostnega razvoja so bile nakazane nove možnosti in rešitve.

S podporo kongresa podpisani pozivamo odgovorne vladne organe, da imenujejo nacionalne komisije za pripravo predloga o biosfernem rezervatu. Nadalje pozivamo te komisije, da ustanovijo mednarodno koordinacijsko telo, ko bo usklajevalo njihove aktivnosti.

Za udeležence kongresa:

Dr. Uwe Kozina, Europäisches Naturerbe, Graz
Prof. Dr. Dr. h.c. Branimir Prpić, Hrvatsko šumarsko društvo, Zagreb
Borut Štumberger, dr. vet. med., Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Ljubljana

Dr. Ferenc Winkler, Somogy Termeszeti Öröksége Alapítvány, Kaposvár
Dr. Martin Schneider-Jacoby, European Natural Heritage Fund, Radolfzell

International Conference in Radenci:

The Drava-Mura Biosphere Reserve

A chance for the border region between
Austria, Slovenia, Croatia and Hungary

Final declaration of May 18th, 1996:

Dear Sirs,

Since 1992 increasing international efforts are aiming at the preservation of the unique natural and cultural riverain landscape of a great part of Drava and Mura rivers, which is not yet affected by power dams. Under the coordination of EURONATURE, experts, governmental bureaus and NGOs have been collaborating since then.

Three years ago, an idea was launched about establishing a network of protected areas integrated into a biosphere reserve, as proposed by the "Man and the Biosphere" - programme of UNESCO. The target is to preserve the river ecosystem as well as the cultural landscape forming part of it and, at the same time, to offer prospects of sustainable regional development.

In the following time, a certain number of organizations from all four countries cooperated in working out the idea of the biosphere reserve and finding ways of implementation. The Radenci conference confirmed the plan being well-founded. Support was given by representatives of governmental bodies and NGOs from the four countries as well as by the representatives of IUCN and UNESCO. In numerous lectures of leading experts in preservation of river ecosystems and sustainable development new proposals and solutions were presented.

The undersigned, having attended the conference, request the responsible governmental bodies to establish national committees destined to elaborate the designation of the biosphere reserve, as proposed. Furthermore, we call on these committees to set up an international body for the coordination of their activities.

For the participants of the conference:

**Dežela ob Muri
- izvir fantazij
The country
along the Mura
- a source
of fantasies**

Štefan Smej
(1952-1996)

Poklon Štefanu Smeju na literarnem večeru kongresa "Biosferni rezervat Drava-Mura", 18. maj 1996, Zdravilišče Radenci

Komaj kateri del Slovenije je tako blag, nepoznan in arhaičen kot Pomurje. Dežela štokelj in izgubljenih sanj. Navidez je vkleščena med zaobljena vinogradna gričevja Slovenskih goric, Goriškega in Lendavskih goric. A le na videz. Mati pokrajine - Mura - je z orjaškim nasipavanjem oblikovala prostrane ravnice in je, kar pomne človeški rod, godila tudi širini duha; v senci železne zavese se je na samem severovzhodu Slovenije ohranila pokrajina, vredna spoštovanja svoje prvinskosti. Veličastni naravni procesi so izoblikovali naravni potencial, ki ga je minljiva človečnost v sozvočju z naravo pretanjeno oblikovala v pestro kulturno krajino. Seveda tam, kjer je bilo to mogoče. Prvinskost pa je ostala, reka se v času poplave še vedno napenja ter razliva in skupaj z njo se dviga in upada tudi plavajoči mlin. Edini na 444 kilometrov dolgem toku reke, ki povezuje kar štiri narode in države. Včasih jih je bilo samo v Sloveniji 99, a prav kmalu jih bo gotovo več. Se danes je pomembno transportno sredstvo brod; do druge svetovne vojne so težo celotnega prometa prek Mure nosili brodniki. Prvi most na Muri je bil namreč postavljen šele leta 1922.

Nobena druga reka v Sloveniji ni tako odločilno vplivala na obliko regionalne identitete; oblikovala enkratno vodno kulturo in poskrbela, da je njen blagohotni vpliv še globoko v njenem zaledju. Tako je vonj po moči zaznati tudi v suhih subpanonskih

vinorodnih gorica, kjer zorijo najzlahtnejša vina Srednje Evrope. Od tod je pogled na Muro in njeno ravan osupljiv: orjaški pas produktivnih poplavnih gozdov, ki se z reko kot koridor zajeda proti Alpam in razteza v Panonijo, z izhlapevanjem ogromnih količin vode ustvarja v vročini prelestne meglice. Te skrbijo za ugodno mikroklimo in se ob večerih in jutrih vračajo z roso. Prezvzišen občutek je občudovati tako navlažene visokodebelne sadovnjake, ki v razkošju cveta ali sadu bleščijo svoj plod. Ali pa prostrane negnojene travnike, nad katere se sklanjajo vrbe glavače. Da, celo polja pšenice, ajde, prosa in sončnic, pomešane med regionalno posebnost - kulturo buč in kolinovke fižola - se zdijo v svoji drobnozemeljski strukturi kratkomalo lepa. Imenitna vlaga se kasneje tudi iztiska: iz bučnih koščic v mlinu na mlinščicah pridobivajo slastno bučno olje.

Dežela ob Muri je mesto srečanja. Kdor je v Krašcih na gričevnem Goriškem, ki najbolj spominja na Toscano, ali pa kar v parku hotela Radin v Radencih kdaj v toplih spomladanskih in poletnih nočeh občudoval onomatopoeični "kju" velikega skovika, ve, da ni treba odpotovati v Mediteran. Ta nočna ptica nedvomno odseva toploto prijetnega sredozemskega spokoja in se vsako leto vrača v deželo vročih termalnih vrelecev. Ti iz neder zemlje bruhajo najbolj prečiščeno resnico in jo stapljajo z večnostjo Mure.

Rešitelj Mure, publicist Štefan Smej, je v svoji knjigi o Muri in pokrajini vzdolž nje s pomenljivim podnaslovom zapisal: "Tu bi lahko lebdela duša".

Borut Štumberger

Gnezditev polojnika *Himantopus himantopus* v ormoških bazenih za odpadne vode

Breeding by the Black-winged Stilt

Himantopus himantopus in waste water basins at Ormož (NE Slovenia)

Borut ŠTUMBERGER, Franc BRAČKO

UVOD

Polojnik je v gnezditvenih območjih južne Palearktike in Orienta razdrobljeno razširjena vrsta in v Srednji Evropi gnezdi redno samo na Madžarskem. Od tod priložnostno naseljuje območje Seewinkel ob Nežiderskem jezeru na skrajnem JV Avstrije. Ob hudi suši v deželah Magreba in Sredozemlja lahko v Srednji Evropi pride do močnejših vpadov te vrste, tako da takrat lahko gnezdi v nenavadno velikem številu. Zaradi prilagoditve nestabilnemu gnezditvenemu biotopu (plitve vode začasnega značaja) polojnik gnezdišču ni ravno zvest. Prevladujejo močna populacijska nihanja in prostorski premiki na območju meje njegovega areala (vse prirejeno po GLUTZ von BLOTZHEIM et al. 1977).

V Sloveniji sta dva (2) para polojnikov prvič dokumentirano gnezdila v Sečoveljskih solinah leta 1990 (MAKOVEC in ŠKORNIK 1990). Populacija je do leta 1995 narasla kar na 32 parov (ŠKORNIK et al. 1995), vremenske razmere pa so negativno vplivale na njegov gnezditveni uspeh (Lipej, Škornik in Rubinič, ustno). Leta 1996 je gnezdilo 9-10 parov (Škornik, ustno).

Iz notranjosti Slovenije doslej ni bilo podatkov o polojnikovi gnezditvi, tako da so bile Sečoveljske soline njegovo edino gnezdišče pri nas. Izjema je gnezditveno sumljivo opazovanje razburjenega teritorialnega para polojnikov z dne 20.5.1981 v bazenih za odpadne vode Tovarne sladkorja Ormož (ŠTUMBERGER 1981), a že 22. 5. 1981 polojnikov tam ni bilo več opaziti.

V članku so zbrani fenološki podatki iz SV Slovenije z navedbo tipov opazovanih

ptic. Kronološko predstavlja potek prve uspešne gnezditve v bazenih za odpadne vode (OA kvadrant WM4 13/59, UTM kvadrant WM 93, 190 m n.v.) v letu 1996 in zanimivejša etološka opazovanja. Na kratko so opisane razmere v bazenih za odpadne vode z namenom razjasniti ekološko ozadje novega polojnikovega gnezdišča.

OPIS OBMOČJA

Bazeni za odpadne vode so usedalniki tehnoloških odplak Tovarne sladkorja Ormož. Nastali so leta 1980. Funkcionalno in tehnično so razdeljeni na kopne in vodne bazene, odvisno od količine trdnih delcev v odplakah, ki se spuščajo vanje. Vsak izmed štirih (4) vodnih bazenov je velik 140 x 400 m, oba aktivna kopna bazena (tretji je v celoti zasipan) sta kakih 20 m ožja. Ta antropogeni biotop se razprostira neposredno ob Ormoškem jezeru ob reki Dravi.

Nasipi med bazeni so bili v vegetacijski sezoni 1996 poraščeni z ruderalno vegetacijo razreda *Artemisietea* (Kaligarič, ustno). Zaradi doslej najobsežnejšega jesenskega (1995) in zgodnjega spomladanskega strojnega odstranjevanja vegetacijskih sukcesij, največkrat do gole zemlje, so steblike na nasipih šele v začetku avgusta dosegla višino enega metra. Pri tem so bili v vodnih bazenih ponekod odstranjeni sedimenti do prodnih plasti.

Z izjemo manjšega dela obeh kopnih bazenov so bile plitvine vodnih bazenov v celoti neporaščene vse do konca julija in začetka avgusta (bazeni so bili med jesenjo in pomladjo pod vodo). Tehnološki izpust vode iz vodnih bazenov se je

začel meseca maja. V prejšnjih letih je izpust potekal običajno julija ali avgusta.

METODA

Datumi pojavljanja polojnikov so bili zbrani na osnovi podatkov terenskih opazovalcev in iskanja v pisnih virih za območje SV Slovenije. Za določanje tipa ptic so bili uporabljeni razpoložljivi dokumentacijski materiali (posnetki na diafilmu in videoposnetki) oz. natančen terenski zapis obarvanosti v terenski beležnici. Po obarvanosti delov glave in tilnika lahko pri samcih v gnezditvenem perju razlikujemo 4 različne tipe (GLUTZ von BLOTZHEIM et al. 1977): 1. teme, zaočesni del, tilnik smolno črn; 2. črna je preprejena z belimi lisami, perje tilnika pretežno belo; 3. teme in tilnik belkasta, pomanjkljivo temno lisasta, tilnik bel; 4. z izjemo nekaj posameznih črnih peresnih konic sta glava in tilnik popolnoma bela (ta tip je zelo redek). Delitev na posamezne tipe velja tudi pri samicah.

Spremljanje poteka gnezditve je bilo z eno samo izjemo opravljeno iz avtomobila, da bi tako čim manj motili gnezdeči par. Zaradi omejenih časovnih možnosti so v terensko beležnico še zlasti zapisani podatki, ki so bili posebej značilni ali zanimivi. Stevilne sekvence iz gnezditve so dokumentarno fotografirane ali posnete na videokamero (posnel Lasič).

REZULTATI

Pojavljanje

Od leta 1981 poteka ob Dravi in okolici neprekinjeno spremljanje pobrežnikov na ornitološko zanimivih točkah. Po posameznih letih lahko zbrane podatke razvrstimo v nekaj skupin in opazovanj:

(20. 05. 1981, bazeni za odpadne vode, 2 os., teritorialen par (ŠTUMBERGER 1981); samec tipa 3, samica tipa 2. Dokument: zapis v terenski beležnici.

(8. 05. 1988, bazeni za odpadne vode, 7 os. (BRAČKO 1989); štirje (4) samci tipa med 4 in 3, tri (3) samice tipa 3 (Bračko, ustno). Dokument: vsi osebki fotografirani.

14. 05. 1988, Ormoško jezero, 3 os. (BRAČKO 1989) in eden (1) osebek na desni strani Ormoškega jezera (opazoval Štumberger): trije (3) samci tipa med 4 in 3, samica tipa 3. Dokument: osebki fotografirani.

15. 05. 1988, Ormoško jezero 4 os. / iste ptice kot 14.05. (opazovali Geister, Janžekovic, Štumberger).

(1. 06. 1991, bazeni za odpadne vode, ena (1) samica tipa 3. Dokument: osebek fotografiran (opazovala Štumberger in Vogrin).

3. 06. 1991, Ormoško jezero, 3 os.; en (1) samec tipa 2, dve (2) samici tipa 4. V kilometer oddaljenih bazenih za odpadne vode je bil hkrati opazovan še en (1) samec tipa 1.

Slika 1: Desna polovica II. kopnega bazena, v katerem so doraščali mladiči; levo je viden dolg in ozek poloj, obraščen z dresnimi *Polygonum* spp., na katerem je domnevno valil polojniški par, desno pa pas suhih steblik ruderalne vegetacije, kjer so se največkrat zadrževali mladiči, 21.07.1996

Fig. 1: The right-hand dry Basin No.2, in which the young grew. On the left, a long and narrow mud flat overgrown with *Polygonum* spp. is well seen, on which a pair of Black-winged Stilts probably hatched the eggs. On the right, there is a belt of dried stalks of ruderal vegetation, most often frequented by the young, July 21st 1996. (B. Štumberger)

8. 06. 1991, Ormoško jezero, dva (2) samca / isti ptici kot 3.06. (Božič 1991; Božič pred tiskom).

(Konec julija ali začetek avgusta 1991 ali 1992, bazeni za odpadne vode, odrasla samica tipa 2 najdena poginula ob robu bazena. Dokument: osebek je nagačen in fotografiran; zdaj v privatni zbirki (Kočevar, ustno).

(22. 04. 1995, ribnik Podvinci 3 os.; tip in spol zaradi razdalje opazovanja nista bila določena (opazovali Ciglič, Geister in Lasič).

(21.-22. 07. 1996, bazeni za odpadne vode, poleg gnezdečega para še en (1) samec tipa 3 - glej gnezditve (opazovala Denac in Stumberger).

Gnezditve

Pred ugotovitvijo gnezdenja polojnika v bazenih za odpadne vode je bil zadnji terenski obisk dne 26.05.1996. Takrat polojnikov še ni bilo (Denac, ustno). Potem so gnezditveni dogodki potekali takole:

9. 07., (16.00-16.30 h), II. kopni bazen; samec in samica se svarilno oglašata, samo samec obletava opazovalce; oba se trdovratno držita spodnjega dela bazena (opazovali Bračko, Kozarija, Vres).

11. 07., (17.00-19.30 ure), II. kopni bazen; samec (tipa 4; glej sliko 5 in 6) je izredno teritorialen, stalno odganja številne pobrežnike in škorce *Sturnus vulgaris*,

predvsem pribe *Vanellus vanellus* in močvirske martinke *Tringa glareola*. Vsak poskus pobrežnikov, da bi pristali, spremlja takojšen samčev napad iz zraka. Pri tem se skoraj neprestano svarilno oglašata. Na severni strani tega sedimentacijskega bazena se v oddaljenosti 150 metrov zadržuje le skupina malih deževnikov *Charadrius dubius*. Samica polojnika se svarilno oglašata le občasno. Prehranjuje se največkrat za dolgim in ozkim poljem v levi polovici istega bazena in ne kaže posebnih znamenj napadalnosti. Na posebno intenzivno svarilno oglašanje samca, ki medtem vzleti, samica takoj prileti v desno polovico bazena. V nasprotju z II. kopnim bazenom je takoj za nasipom v I. vodnem bazenu najmanj 545 pobrežnikov devetih (9) vrst, ki se prehranjujejo glede višine vode, velikosti in členjenosti plitvin ipd. v navidežno manj ugodnih razmerah (opazoval Stumberger).

12. 07., (15.40-18.30 h), II. kopni bazen; samec ponovno izredno teritorialen in odganja pobrežnike. Prvič opazovana mladiča polojnika (2), stara okoli 12 dni (vidni že prvi tulci letalnih peres), se prehranjujeta z vodnimi nevretenčarji (npr. ličinkami komarjev; glej sliko 4) in neznanimi majhnimi muhami. Te so posedale v izrednem številu na mulju in na algah v pasu suhih lanskoletnih steblik in dresni *Polygonum* spp. na blatni plitvini ob robu bazena (glej sliko 1, kjer je ta pas

Slika 2: I. vodni bazen, kjer sta se odrasla gnezdeča polojnika večkrat prehranjevala, 21.07.1996

Fig. 2: Basin No.2, where the breeding adult Black-winged Stilts fed a number of times, July 21st 1996 (B. Stumberger)

dobro viden!). Ko sta prečkala neporaslo blatno površino in stekla v podoben pas suhih pleveli vzdolž poloja na sredi bazena, se je samec hudo razburjal, živčno stopal sem ter tja in se pri tem prehranjeval. Kasneje sta mlada posedala in počivala (spala?) v pasu suhega rastlinja. Samica je občasno priletela iz leve polovice bazena in dvakrat iz I. vodnega bazena (gladina vode je tu pričela prejšnji dan upadati), kjer se je prehranjevala. Med enim takšnim opazovanjem, ko je bila samica v I. vodnem bazenu, je v nizkem letu izza nasipa priletel samec skobca *Accipiter nisus* naravnost prek mesta z mladiči. Prehranjujoča samica je v trenutku odletela k mladim, samec pa se je dvignil naravnost proti skobcu in ga nekaj časa celo zasledoval (opazoval Štumberger). Prehranjevanje mladih in odraslih polojnikov je dokumentiral gospod LAŠIČ z videokamero.

13. 07., (7.00-11.30 h), II. kopni bazen; samica se prehranjuje v I. vodnem bazenu (gladina še upada), samec pa je ob mladih, ki se prehranjujejo v že omenjenem pasu suhega rastlinja. Samec odganja pobrežnike; npr. pognal se je proti zelenonogemu martinu *Tringa nebularia*, da mu ni uspelo niti pristati. Oba starša vodita mladiče po plitvini bazena tako, da ti brodiyo v vodi do trebuha (glej sliko 7). Zaradi tehnološkega postopka so pričeli z odplakami polniti II. zemeljski bazen. Dan kasneje se s

predstavniki Tovarne sladkorja Ormož dogovorimo, da višina vode spustijo na prejšnjo raven (prehranjevanje mladih!), in sicer vse do takrat, ko bodo mladi polojniki lahko leteli (opazoval Bračko in Štumberger).

21. 07., (17.00-19.30 h); samica se prehranjuje v IV. vodnem bazenu (450 metrov oddaljena od mladih!), kjer so se zaradi tehnološkega izpusta vode pokazale velike plitvine. Dvakrat odleti k mladim in samcu ter se čez približno 20 minut vrne v IV. vodni bazen, kjer se prehranjuje drugi samec tipa 3. II. kopni bazen; samec je ob obeh mladičih, ki počivata tako, da ždita na posušenih steblih kakih 35 cm nad tlemi. Mladiča se prehranjujeta le vzdolž roba nasipa in poloja. Na blatnih površinah se prehranjujejo posamezni močvirski martinici *Tringa glareola* in mali deževniki. Dve pribi je samec prepodil, še preden sta pristali. Pobrežniška avicenoza v bazenih za odpadne vode tega dne šteje 1090 osebkov 14 vrst (opazoval Štumberger).

24. 07., (15.30-18.30 h); samica, ki se je prehranjevala v IV. vodnem bazenu, je za 15 minut zamenjala samca pri mladičih v II. kopnem bazenu. Ta je odletel na mesto, kjer se je prehranjevala samica. Mladostni samec kragulja *Accipiter gentilis* je tu uplenil rečnega galeba *Larus ridibundus* in med pobrežniki sprožil takšen preplah, da so se v zrak dvignile cele jate teh ptic. Izredno zanimivo je bilo v IV. vodnem

Slika 3: Samica vodi dva mladiča po plitvini, kjer se prehranjujeta tako, da brodita, 13.07.1996.

Fig. 3: Female Black-winged Stilt tending the young in one of the shoals, where they fed during wading, July 13th 1996 (F. Bračko).

bazenu opazovati pobožniško skupnost, kjer sta polojnik in sabljarka *Recurvirostra avosetta* iskala hrano pretežno ob robu drugih pobožnikov, pogosto v najbolj globoki vodi. V II. kopnem bazenu se mladi polojniki prehranjujejo tudi pod suhim rastlinjem (opazovali Denac Smole in Štumberger). V dopoldanskem času so v bazenih lovili sokol selec *Falco peregrinus*, skobec in kragulj. Samec polojnika, ki je bil ob mladih, se je v zraku svarilno oglašal in obletaval nedoločljivega talnega plenilca ob robu bazena. Odganjal je pribe in močvirske martinice (opazovali Bračko).

25. 07., (15.00-19.00 h), II. kopni bazen; krovci mladičev so bili rumeno-belo obrobljeni, sicer pa temno rjavi, kar se vidi iz neposredne bližine kot pretanjen rebrast hrbtani vzorec. Izrazit je kontrast med belim trebuhom in temno rjavim hrbtom. Mladi so dosegli 70% velikosti staršev (gre za splošen vtis, saj so noge mladih polojnikov še precej krajše od nog odraslih). Kot vedno sta se mladiča držala skupaj; samica je večino časa prebivala na prehranjevanju v IV. vodnem bazenu. Samec je obletaval delavca, ki je kontroliral odtočni jašek 70 metrov od mladičev. Mlada sta brodila do trebuha v vodi okoli 10 metrov od roba ali pa se prehranjevala v kritju posušenih steblik. Ob silovitem naletu kragulja se je brodeči mladič nekajkrat v celoti potopil in urno izginil k

robu poloja. V bazenih je bilo prešteti 1257 pobožnikov 15 vrst (opazoval Štumberger).

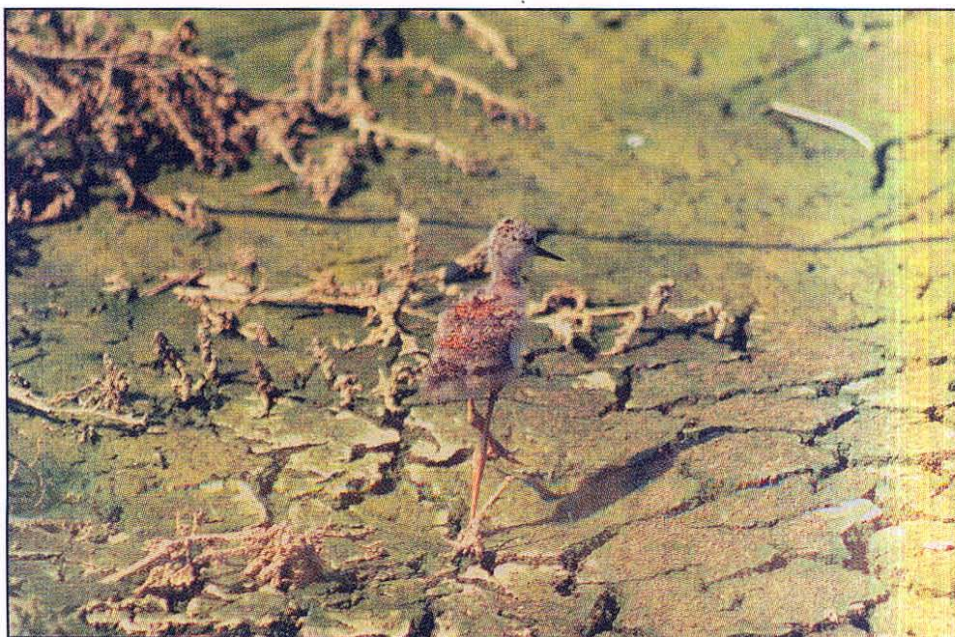
27. 07., (17.00-21.30 h), II. kopni bazen: mladih in odraslih ni bilo opaziti. Oba polojnika z enim samim mladičem sta v IV. vodnem bazenu. Mladič je ob samici, samec pa se prehranjuje v razdalji okoli 200 metrov. Navkljub temeljitemu iskanju drugega mladiča ni videti (z veliko verjetnostjo je postal plen ene izmed več ujed, ki stalno lovijo v bazenih za odpadne vode). Mlad samec kragulja je ponovno lovil pobožnike in galebe ter večkrat preletel IV. vodni bazen; mladič polojnika čaka v globoki vodi in se ob preletu kragulja potopi. Stara razburjeno krožita in se svarilno oglašata. Samec polojnika se je za kraguljem zapodil v poplavni gozd. Mladič kasneje ob šopu rastlinja v plitvini III. vodnega bazena čaka okoli 15 minut do trdega mraka na konec kraguljevega lova, potopljen do vratu (opazovali Bračko, Denac, Božič, Smole, Štumberger).

28. 07., (5.00-12.00 h), III. vodni bazen; zaradi lova kragulja je mladič ves dopoldan prečepel v vodi, samec je mnogokrat razburjeno krožil, oba starša pa sta se svarilno oglašala. Okrog 10.00 ure so polojniki pričeli krožiti nad bazeni in se potem spustili v III. vodni bazen (Bračko, Denac, Božič, Smole).

2.-5. 08., polojnikov v bazenih ni več. Večkratno kasnejše preverjanje je bilo

Slika 4: Mladič polojnika, star okoli 12 dni, 13.07.1996

Fig. 4: The young of Black-winged Stilt, about 12 days old, July 13th 1996 (Photo: B. Štumberger)

negativno (opazovali Božič, Denac, Smole, Štumberger, Rubinič).

DISKUSIJA

Do sedaj registrirani polojniki sodijo skoraj k vsem štirim tipom in njihovim prehodnim oblikam; samec gnezdečega polojniškega para z belo glavo in tilnikom sodi k zelo redkemu tipu 4. Da ima nekaj sivo-črnkastih peresnih konic, je bilo ugotovljeno šele na osnovi videoposnetkov. Pri opazovanju na terenu (tudi s teleskopom) tega ni bilo opaziti. Problematiko določevanja podvrst sta pri nas nakazala, zavedajoč se taksonomskih nejasnosti, že MAKOVEC in ŠKORNIK (1990) in je opisana tudi v temeljnih določevalnih priročnikih (npr. MARCHANT et al. 1986).

Pri opazovanjih polojnika v Sloveniji moramo ločiti zapise sredozemske selitvene in gnezditvene populacije iz obalnih mokrišč (Sečoveljske soline, Škocjanski zatok ipd.) od tistih iz notranjosti Slovenije. Za območje Slovenije je zelo malo zgodovinskih pisnih virov. Prve podatke poznamo šele iz sedemdesetih let tega stoletja.

Vsa dosedanja opazovanja polojnika v SV delu Slovenije so zgoščena ob reki Dravi; razen enega opazovanja so vsi podatki iz bazenov za odpadne vode in ob njih razprostirajočega se Ormoškega jezera. V obdobju 1981 do 1996 je bilo opazovanih 21 različnih osebkov. Pri 18

spolno določenih osebkih je opazovano razmerje spolov izenačeno (9 samcev : 9 samic). Najzgodnejši datum pojavljanja v obdobju spomladanske selitve je 22.04., najkasnejši 8. 06. Zelo zanimivi sta opazovanji skupin polojnikov iz leta 1988 (skupina 7 os.) in leta 1991 (skupina 4 os.), ki sta se v bazenih in Ormoškem jezeru zadrževali dober teden. Ker so se ptice izmenoma pojavljale na Ormoškem jezeru in bazenih za odpadne vode in se tam daljši čas tudi zadrževale, upravičeno menimo, da so iskale primeren gnezditveni habitat. Vsakodnevno nihanje vode v jezeru, ki vedno znova in znova razgalja peščeno-blatne površine, je nedvomno privlačno za takšne zdaj sem zdaj tja premikajoče se skupine. V takšnih skupinah so oblikovani tudi pari (opazovanja Božič, Bračko in Štumberger). Tudi pri opazovanju polojnikov na ribniku Podvinci v letu 1995 je šlo za skupino 3 osebkov. Dosedanji kolikor toliko skopi fenološki podatki iz časa spomladanske selitve so, kot kaže, v povezavi s pojavljanjem skupin potencialnih gnezdik. Iz pognezditvenega obdobja obstajata le dva podatka o pojavljanju posamičnih odraslih polojnikov s konca julija oz. začetka avgusta.

Podaljšanje selitve polojnikov, ki iščejo primerna gnezdišča, je v zadnjem času vedno pogostejše tudi v Srednji Evropi. Pri naseljevanju na novo je polojnik zelo prilagodljiv. Naseljuje tudi antropogene

Slika 5: Mladič med prehranjevanjem z ličinkami komarjev, ki kakor temen pas obdajajo naslage alg, 13.07.1996.

Fig. 5: The young feeding on mosquito larvae which like a dark belt surround the layer of algae. (F. Bračko)

habitate (na primer riževa polja), posebno kadar mu stanovitnost vodne gladine zagotavlja gnezditveno varnost. Za naselitev gnezdišča so odločilne plitvine, kjer gladina vode ob prihodu polojnikov upada in razgalja blatne ali peščene dele obrežij (povzeto po GLUTZ von BLOTZHEIM et al. 1977). Tudi v Sečoveljskih solinah je gnezdenje v celoti odvisno od vzdrževanja nasipov in primerne nivoja vode v bazenih (Lipej, ustno).

Na osnovi gnezditvenih podatkov v letu 1996 - približna starost begavcev pri prvem opazovanju, datum opazovanja poleta mladiča in zadnji majski terenski obisk v bazenih, ko polojnikov še ni bilo - lahko izračunava po navedbah prej omenjenih avtorjev (dolžina valjenja 22-24 dni, mladi poletijo po 28-32 dnevu) z dodatkom 2-3 dni za leženje jajc, da sta polojnika v bazenih za odpadne vode pričela valiti v prvem tednu junija. Očitno je, da sta z gnezditvijo pričela zelo hitro zatem, ko sta priletela tja. Na podlagi rekonstrukcije zaraščanja (glej veliko blatno neporaščeno površino v II. bazenu na sliki 1, kjer je polojnik gnezdil) je v času, ko so polojniki začeli gnezdit, voda v bazenu upadala.

Iz poteka gnezditve je razvidno, da je za oba mladiča po 12. dnevu starosti skrbel pretežno samec; samica se je ponavadi zadrževala kje v bližini, proti koncu odraščanja mladičev pa že precej daleč. K mladičem je priletela običajno le ob nevarnosti ali ko se je samec prehranjeval v bolj oddaljenih predelih bazenov. Da je vodila mladiča, je bilo opaženo le enkrat. Ob nevarnosti je zračni manever obletavanja in zaganjanja v vsiljivca opravljal le samec, samica je takrat običajno sedela kje v bližini in se svarilno oglašala. Ob naletu ujed je takoj poletela v smeri mladičev. Značilno je bilo samčevo nenehno preganjanje drugih vrst ptic, ki so poskušale pristati na blatnih površinah II. konega bazena, kjer sta bila mladiča. Posebej odločno je samec odganjal pribe. Proti koncu odraščanja mladičev je bilo takšno vedenje vedno manj izraženo. Neposredni stik staršev z mladičema ni bil opažen. Mladi so odraščali v pasu suhih steblik ruderalne vegetacije ob nasipu in robu polja na sredini bazena

in so neporaščeno površino bazena hitro prečkali in to vsakikrat ob nemirnem vedenju in celo svarilnem oglašanju samca. Do takrat, ko sta mladiča poletela, sta se vedno držala skupaj. Prehranjevala sta se s hrano živalskega izvora; sum, da uživata alge, sva zavrnila po preučitvi videoposnetkov. Zaradi številnih ujed, ki so lovile v bazenih, posebej na galebe in pobrežnike specializiranega mladega samca kragulja, meniva, da je eden izmed mladičev z veliko verjetnostjo postal njihov plen v obdobju, ko je poletel. Hiter odhod družine polojnikov z gnezdišča (zadnje opazovanje 28.07.) največ en teden zatem, ko je mladič že letel, navaja na misel, da je vzrok za to prav neprestani lov/vznemirjanje ujed. Selitev odraslih polojnikov se prične konec julija, mladih pa od srede avgusta naprej (GLUTZ von BLOTZHEIM et al. 1977). Dopuščava možnost, da so starši odpeljali mladiča na lokaliteto, kjer je osamosvojitev dočakal bolj varno; premestitev družine polojnikov na drugo lokaliteto, takoj zatem ko mladi lahko letijo, je v literaturi že opisan (npr. GRILL 1982 v DVORAK et al. 1993). Če bi bil mladič uplenjen, bi lahko pričakovali, da bi bil neposredno za tem opažen vsaj eden izmed gnezdečih polojnikov.

Gnezditveno sumljivo opazovanje razburjenega teritorialnega para polojnikov iz leta 1981 (STUMBERGER 1981) je zanimivo, saj je to leto par polojnikov prvič po 60ih letih gnezdil na območju Nežiderskega jezera (GRILL 1982 v DVORAK et al. 1993).

Zunaj slovenskih obalnih mokrišč je polojnik leta 1996 dokumentirano prvič gnezdil v notranjosti v subpanonskem biogeografskem območju ob reki Dravi. Pomembno vlogo pri tem so imele razmere v gnezditvenem habitatu bazenov za odpadne vode; praznjenje bazenov z upadanjem gladine v posameznih bazenih je bilo takšno, da so bile polojnikom vedno na voljo velike blatno-peščene grezne površine. Primerljive ekološke razmere, npr. tudi poraščenost, so bile v bazenih za odpadne vode le še v letih 1981/82 (glej opis območja). V vmesnem obdobju so bili nekateri bazeni napolnjeni s sedimenti in poraščeni z vegetacijskimi sukcesijami različnih stopenj.

ZAHVALA

Gospodu Emilu Škrinjarju iz Tovarne sladkorja Ormož gre zahvala za razumevanje in pomoč pri preprečitvi načrtovanega tehnološkega zvišanja gladine vode v II. bazenu, v katerem je gnezdil polojnik. V članku omenjeni kolegi so nesebično prispevali svoja opazovanja. Zahvala velja tudi kolegom Damijanu Denacu, Mitji Kaligariču, Lovrencu Lipeju, Borutu Rubiniču, Iztoku Škorniku za dragocene pomisleke, mnenja in pregled rokopisa. Posebna zahvala pa velja gospodu Vekoslavu Lašiču, ki je z zvrhano mero navdušenja z videokamero dokumentiral potek gnezditve polojnikov.

LITERATURA

- Božič, L. (1991): Polojnik *Himantopus himantopus*. *Acrocephalus* 12 (49): 156-157
- Božič, L. (pred tiskom): Pojavljanje pobrežnikov *Charadriiformes* na slovenskem subpanonskem delu reke Drave.
- Bračko, F. (1989): Polojnik *Himantopus himantopus*. *Acrocephalus* 10(41-42):62.
- Dvorak, M. A., Ranner, H. M., Berg (1993): Atlas der Brutvögel Österreich. Bundesministerium für Umwelt, Jugend und Familie, Wien.
- Glutz von Blotzheim, Bauer & Bezzel (7, 1977/2. Aufl. 1986): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Bd. 7. *Charadriiformes*, (2. Teil): 703-730.
- Makovec, T., I. Škornik (1990): Pričakovana gnezditve rdečenogega polojnika *Himantopus himantopus* v Sloveniji. *Acrocephalus* 11(46):87-95.
- Marchant, J., Prater T., Hayman, P. (1986): Shorebirds. Christopher Helm, Kent.
- Škornik, I., T. Makovec, L. Lipej (1995): Sečovlje salina - an ornithological assessment of a Slovene coastal wetland (only english summary). *Annales* 7:89-94.
- Stumberger, B. (1981): Polojnik *Himantopus himantopus*. *Acrocephalus* 2(10):58.

POVZETEK

Pred obdobjem 1981-1996, ko je bilo opazovanih 21 različnih odraslih osebkov polojnika, o njegovem pojavljanju v SV delu Slovenije ni znanih podatkov. Po obarvanosti delov glave in tilnika (Glutz von Blotzheim et al. 1977) opazovani polojniki sodijo skoraj k vsem tipom in njihovim prehodnim oblikam. Z eno izjemo so vsi podatki opazovanj z bazenov za odpadne vode Tovarne sladkorja Ormož in ob njih razprostranjenega se Ormoškega jezera (reka Drava). Razen dveh posamičnih opazovanj v juliju in avgustu so drugi podatki iz časa spomladanske selitve med 22.04. in 08.06.:

zanimivo je opazovanje dveh skupin polojnikov, 7 os. (1988) in 4 os. (1991), ki so se tu zadrževali teden dni in se izmenoma pojavljali na bazenih in jezeru.

V bazenih za odpadne vode pri Ormožu (UTM WM 93, 190 m n.v.) je bila leta 1996 dokumentirana prva uspešna gnezditve polojniškega para v notranjosti Slovenije. Valiti je pričel v prvem tednu julija (do 26.05 polojnikov na gnezdišču še ni bilo). Po 12.07., ko sta bila prvič opažena dva mladiča, stara približno 12 dni, je za mlada skrbel predvsem samec; samica je v bližino mladih priletela običajno le ob nevarnosti. Mladiča sta se do dne, ko sta bila sposobna poleteti, večinoma prehranjevala, počivala ipd. v kritju suhih steblik. 27.07. je bil opažen samo še en mladič, ki je že letel, naslednjega dne pa je bila družina polojnikov v bazenih videna zadnjič.

Glede ekološkega ozadja novega gnezdišča polojnika so pomembno vlogo imele razmere v gnezditvenem habitatu; praznjenje z upadanjem gladine v posameznih bazenih je bilo takšno, da so bile polojnikom vedno na voljo velike blatno-peščene grezne površine. Primerljive ekološke razmere so bile v bazenih za odpadne vode le še v letih 1981/82, ko je bil 1981 tu opazovan razburjen in teritorialen par polojnikov, a do gnezditve ni prišlo.

SUMMARY

From the time prior to the period 1981 - 1996, when 21 different full-grown Black-winged Stilts were observed in NE Slovenia, there are no records about this long-legged wader occurring in this particular part of our country. The observed Black-winged Stilts belong, in view of the colour of their crown and nape (Glutz von Blotzheim et al. 1977), to almost all of the types and their transitional forms. All the observation data are, with a single exception, from Ormož waste water basins of the local sugar refinery and Lake Ormož on the Drava river nearby. To the exclusion of two separate observations in July and August, the data cover the time of their spring migration between April 4th and June 8th; particularly interesting are the observations of two different groups of Black-winged Stilts (7 in 1988 and 4 in 1991) which resided in this area for a week, alternating between the basins and the lake.

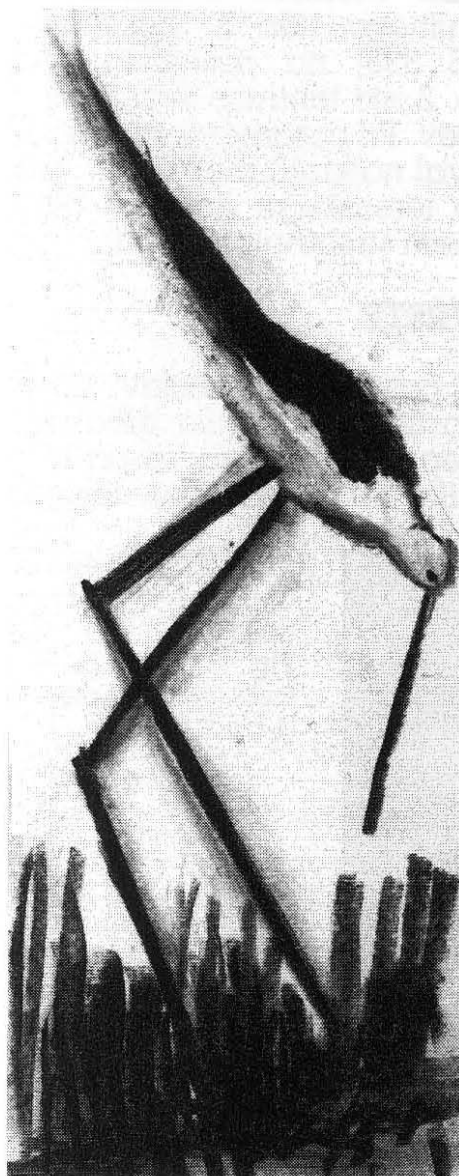
In 1996, the first successful breeding by a pair of Black-winged Stilts in the interior of Slovenia was documented within the waste water basins at Ormož (UTM WM 93, 190 m a.s.l.).

Incubation began in the first week of July (no Black-winged Stilt had been seen before May 26th at the nesting ground). After July 12th,

when 2 offspring aged about 12 days were seen for the first time, the young were looked after mainly by the male; the female usually came nearer only when the young were in danger. Until able to fly, the two young fed and rested predominantly under the cover of dry stalks. On July 27th, only one of them was still noticed, and on the following day the Black-winged Stilt family was seen for the last time.

In view of the ecological background of the new breeding ground of this species, an important role was no doubt played by the conditions existing in the breeding habitat; separate basins were being discharged in such a way that large mud flats were always available to the breeding birds. Similar ecological conditions existed in the basins only in 1981/82, when an agitated territorial pair was observed, but apparently did not breed there.

Borut Štumberger, 2282 Cirkulane 41
Franc Bračko, Gregorčičeva 27,
2000 Maribor

Kako pišemo lastna in znanstvena imena How to write proper and scientific names

S prehodom na računalniško tehnologijo se težišče priprave grafičnega stavka vse bolj prenaša k avtorju. Vse več prispevkov je napisanih na računalnik in poslanih na disketi, kar naj bi pomenilo precejšen časovni in stroškovni prihranek. Dejansko pa je tako, da tehnično urejanje takšnih besedil nemalokrat vzame veliko več časa, kot bi bilo treba, in to samo zato, ker avtorji prispevkov lastnih ter znanstvenih imen ne zapišejo tako, kot je za *Acrocephalus* običajno.

Lastna imena pišemo v člankih na dva načina, z malimi ali velikimi črkami, v obeh primerih so začetnice iz večjih črk. Kadar lastno ime uporabimo kot navedbo iz literature, ga napišemo iz samih velikih črk, pomanjšanih na velikost malih črk, začetnica pa je večja (npr. NOVAK), ne glede na način citiranja. Lahko namreč navajamo tako, da je v oklepaju samo letnica objave, npr. NOVAK (1996) ali pa tako, da sta v oklepaju avtor navedenega dela in letnica objave, npr. (NOVAK 1996), brez vejice seveda.

V vseh drugih primerih lastno ime pišemo z malimi črkami in veliko začetnico, bi rekli na običajen način. Tako tudi kadar imenujemo informatorja, bodisi takega, od katerega smo informacijo prejeli ustno (npr. Novak, ustno), bodisi takega, od katerega smo informacijo prejeli napisano (npr. Novak, pisno). V tekočem besedilu napišemo poleg priimka tudi ime (npr. Janez Novak) le prvič, kasneje uporabimo kratico (npr. J. Novak). Kratico za ime uporabimo tudi tedaj, kadar sta po naključju dva informatorja z enakim priimkom.

Znanstvena imena (predvsem živali in rastlin) pišemo ležeče (npr. *Cinclus cinclus*). Rodovno ime izpišemo samo prvič, kasneje uporabljamo okrajšavo (npr. *C. cinclus*). To uporabljamo tudi kadar naštevamo vrstna imena istega rodu (npr. *Motacilla alba*, *M. cinerea* in *M. flava*). V spiskih ali seznamih pišemo slovensko ime z malimi črkami (in veliko začetnico) **polkrepko**, zatem pa znanstveno ime ležeče (npr. **Povodni kos** *Cinclus cinclus*)

Urednik

Gnezditvene navade sive pastirice *Motacilla cinerea* v osrednji Sloveniji

Breeding habits of the Grey Wagtail *Motacilla cinerea* in central Slovenia

Ivo A. BOŽIČ

UVOD

Siva pastirica *Motacilla cinerea*, ena naših lepših, živahnejših in tudi zanimivejših ptic, se s svojim vedenjem, videzom in navadami dobesedno ponuja, da bi se z njo podrobneje seznanili. Ker pa kljub temu pri nas še niso bili objavljeni gnezditevni podatki o tej vrsti, bom s pričujočim prispevkom poskušal zamujeno popraviti.

Ceprav posamezne sive pastirice vidimo tudi pozimi, je vsekakor zanimivejši čas opazovanja in preučevanja čas gnezdenja, kar lahko na splošno velja za mnoge ptičje vrste. Pri tem pa moramo biti nadvse obzirni, in če se mora kdo umakniti, naj bo to vedno človek, opazovalec, nikakor pa ne ptič. Še posebej previdni moramo biti v obdobju graditve gnezda, ki je najobčutljivejša faza gnezdenja.

OBMOČJE RAZISKAVE IN METODA DELA

Podatke o gnezdenju sive pastirice sem

zbiral v obdobju 1976 do 1996. Območje delovanja je bila predvsem reka Sava s pritoki v ljubljanski in zasavski regiji.

Gnezda sem iskal z metodo opazovanja odraslih ptičev, ki se približujejo gnezdju, in s podrobnejšim preiskovanjem primernih predelov. Z opazovanjem in iskanjem sem začel marca, ko sive pastirice začenejo graditi gnezda, in končal v avgustu. Velikost jajc sive pastirice sem meril s kljunatim merilom z natančnostjo 0,1 mm, njihovo težo z digitalno tehtnico MODUS 333, na desetinko grama natančno. Z isto tehtnico sem meril tudi težo mladičev. Pri posameznem gnezdju sem se zadrževal najkrajši možni čas, medtem ko sem se terenskega dela ob hladnem in deževnem vremenu izogibal.

OPIS VRSTE

Siva pastirica po postavi spominja na belo pastirico *Motacilla alba*, le da ima daljši rep, po obarvanosti pa na rumeno *Motacilla flava*, ki ima rep še krajši.

Slika 1: Značilno življenjsko okolje sive pastirice so bistri potoki.

Fig. 1: Typical Grey Wagtail's natural surrounding is a clear stream.

Čeprav na njej prevladuje rumena barva (eno izmed nemških imen zanjo je tudi Schwefelgelbe Stelze - žvepleno rumena), jo imenujemo siva pastirica, pač po barvi hrbta. Glede na to, da jo neredko najdemo ob gorskih potokih, jo nekateri imenujejo tudi gorska pastirica (nem. Gebirgstelze). Imenovali so jo tudi pliska ali pastiričica.

Dolga je okrog 20 cm, od katerih pa kar polovica zavzema rep. Perut meri okoli 85 mm (samec 78 - 92 mm, samica 77 - 84), razpon čez peruti pa 26 cm. Tehta od 14 do 22 g. Samec in samica sta si po obarvanosti precej podobna, pač pa je samec nekoliko večji, kar je pri pastiricah običaj. Samec, ki je tudi izrazitejših barv, ima v času svatovanja črno grlo, ob straneh pa belo progo. Samica ima takrat svetlo grlo. Jeseni pri samcu črna barva na grlu izgine. Zgoraj sta oba spola sivo modra, spodaj živo rumena, čez oči pa imata svetlo, ozko progo. Razmeroma visoke noge so rumeno rjave, krajši kljun je temno siv, oči so temno rjave. Mladiči so močno podobni samici, le da so še bolj rjavkasti. Od mladičev bele pastirice jih ločimo po rumenem podrepnem perju.

Leti nizko nad vodo ali pa tudi visoko, ko jo bolj slišimo kot vidimo. Dolgi rep, dolge peruti in razmeroma majhna teža ji omogočajo popolno obvladovanje leta in premikanja v zraku, ko z lahkoto lebdi na mestu kot helikopter in pobira žuželke ob skalni steni. Med hojo elegantno pozibava z dolgim repom, kar je značilno za vse

pastirice, medtem ko po tleh hodi hitro in teka, kot bi bila na kotalkah. Prebiva ob hitro tekočih vodah, še zlasti ob bistrh potokih tako v nižinah in v sredogorju kot v gorah. V manjšem številu živi tudi ob stoječih vodah. Pogosto jo vidimo v naseljih, kjer lahko gnezdi v neposredni človekovi bližini.

Hrani se z žuželkami in njihovimi ličinkami ter drugimi majhnimi živalmi, ki jih lovi ob vodi, rada pa pobira hrano tudi okrog kupov gnoja in na toplem asfaltu. Kot navaja ARHNEM (1980), poje tudi kako majhno ribo, česar pa sam nisem opazil.

V Evropi je siva pastirica splošno razširjena (GOODERS 1990), razen v severnih in severovzhodnih predelih. V Alpah se zadržuje do 2800 m visoko (HANZAK 1972, ARHNEM 1980). Prezimuje "doma" ali pa odleti v južno Evropo ali v Afriko, južno od Sahare in severno od Ekvatorja (ARHNEM 1980). Odseli se septembra, oktobra, vrača pa konec februarja in marca.

Tudi v Sloveniji je splošno razširjena in jo uvrščamo med pogosto razširjene gnezdilke. Manjka v Prekmurju, redka je na Krasu, v Primorju, Suhi in Beli krajini in na Dravskem polju (GEISTER 1995), kar povežemo z zanjo neustreznimi lastnostmi tamkajšnjih vodotokov (SOVINC 1994). Nasprotno pa tu in tam opazamo večjo številčnost, kot recimo na različnih koncih Zasavja in okrog Idrije. Posamezni osebki ostanejo pri nas tudi pozimi, še zlasti na

Slika 2: Samica potem, ko odda hrano, opazuje, ali se bo kateri od mladičev iztrebil.

Fig. 2: As soon as she feeds the young, the female watches if any of her offspring is going to empty its bowels.

obali, kjer se prehranjujejo v bibavičnem pasu (Sovinc 1994).

REZULTATI IN RAZPRAVA

Gnezdo

Siva pastirica gnezdi ob bistrih, hitro tekočih vodah. Par se oblikuje zgodaj spomladi in že marca, v začetku aprila pa že začne graditi gnezdo za prvo leglo. Preden začneta, si najprej pozorno ogledujeta primerne koticke kar sem opazoval že 4.3., deset dni pred tem, ko sem našel dograjeno gnezdo, pri čemer sta izredno hitra, saj, kot ugotavlja BAUER (1985), v slabi uri pregledata prek 40 primernih gnezditvenih lokacij. Ob tem ima samica včasih bilko v kljunu, medtem ko jo samec običajno le spremlja, tako kot dogajanja v okolici. Če se prikaže kak vsiljivec, ga odločno prežene.

Gnezdo naredi v skalni razpoki ali med koreninami v bregu potoka, ob poti oziroma cesti, neredko v špranjah in luknjah zidanih škarp, pod mostovi, v odtočnih ceveh, ob slapu, jezu in vodnih pregradah, v kupih kamenja, zidakov, včasih ga naredi tudi na strehi starega gnezda povodnega kosa *Cinclus cinclus*. Takšnih gnezd sem našel devet. Zanimivo je navajanje BAUERJA (1985), ki omenja, da je siva pastirica zasedla staro gnezdo črnega kosa *Turdus merula*, kmečke in mestne lastovke *Hirundo rustica*, *Delichon*

urbica, kakor tudi gnezdilni rov breguljke *Riparia riparia* in vodomca *Alcedo atthis*. Redko najdemo gnezdo med vejami nizkega drevja, kot omenja Hanzak (1972).

Posamezna gnezda sem našel na različnih višinah od ceste oziroma vode, in sicer od 20 cm, prek 1 in 3 m, kjer je bila večina gnezd, do 10 m. BAUER (1985) omenja gnezda, ki so bila v skalnih stenah in razvalinah 20 - 28 m visoko in gnezdo v cerkvenem zvoniku 40 m od tal. Gnezdo sem večkrat našel na povsem isti lokaciji kakor pred leti. Vsa gnezda so bila v neposredni bližini vode, pri čemer je bilo najbolj oddaljeno gnezdo od vode oddaljeno slabih 80 m.

Gnezdo je razmeroma veliko in pogosto skrito za travno rušo. Za osnovo ptica uporabi vejice, koreninice, bilke, mah. Lonček gnezda je iz finejših bilk, globel pa je fino in mehko postlana z dlako, žimo, perjem, priložnostno z volno ali vato. Večino dela okoli gnezda opravi samica, za kar potrebuje okrog pet dni. Če je leglo uničeno, zgradi nadomestno gnezdo v dveh, treh dneh. Gnezdo je prvi ali drugi dan zgrajeno že do te mere, da lahko samica v njem oblikuje globelico. Neredko imamo priložnost videti v takšnem, nedograjenem gnezdu že prvo jajce (tudi že drugo). Tako sem 11.4. opazoval samico pri komaj dobro začetni graditvi gnezda, drugi dan pa je bilo v gnezdu že prvo jajce.

Zunanji premer gnezda meri od 10 - 14

Slika 3: Pod gnezdom se je prikazal samec s polnim kljunom.

Fig. 3: A male below the nest with his bill full of food

cm, izjemoma do 22 cm, medtem ko meri premer globelice okrog 6 cm. Globelica je globoka od 2 do 5 cm. Velika globina je pomembna predvsem pri prvem leglu, ko je vreme še hladno. Gnezdo je visoko okrog 7 cm.

Siva pastirica gnezdi posamično. Razdalja med gnezdi je običajno več 100 m, včasih pa gnezdiijo tudi bolj strnjeno (Božič 1983). Tako sem v okolici Renk v različnih letih našel do pet gnezd na 200 m dolgem odseku ob cesti. Pastirice se med seboj niso motile ali preganjale.

Siva pastirica, ki ima letno praviloma več legel, naredi za vsako leglo novo gnezdo. Le izjemoma lahko ima drugo in tretje leglo v istem gnezdu (BAUER 1985). Gnezdo za drugo leglo naredi v bližini, včasih celo manj kot en meter stran od prvega.

V času raziskave sem našel 167 gnezd v zelo različnih stadijih, kot so komaj začeta gnezda in v fazah začetka nesenja jajc, valjenja in odgajanja mladičev oziroma že prazna gnezda. Ugotovil sem, da je kar okoli polovica legel oziroma zaleg propadla, predvsem zaradi različnih plenilcev, slabega vremena in vznemirjanja, še zlasti če je bilo gnezdo na zelo prometnem mestu, partnerja pa občutljiva.

Jajca

Jajca sive pastirice so rumenkasta oziroma sivo bela z drobnimi rjavimi

Slika 5: Leglo sive pastirice
Fig. 5: Grey Wagtail's clutch

pikami in lisami. Včasih se kakšno jajce barvno ne ujema in ima lahko tudi roza nadih. Samica zleže v eno leglo 4 - 6 jajc, izjemoma tudi sedem. Medtem ko HARRISON (1975) omenja v leglu (3) 4 - 6 (7) jajc, navaja HANZAK (1972) 4 - 6, največkrat 5 jajc. FELIX (1973) navaja za velikost legla 5 ali 6 jajc, enako tudi MAKATSCH (1969) in ARNHEM (1980). KÖNIG (1967) omenja 4 - 6 jajc, enako BAUER (1985), izjemoma 2, 3, 7, 8, v enem primeru, ko sta v isto gnezdo nesli dve samici, pa kar 11 jajc. Pri nas je bilo v leglu

Slika 4: Samica s polnim kljunom pod gnezd

Fig. 4: A female with a billful below the nest

Velikost legla / Size of clutch		A	N	%
povp.	5.4	4	3	3.7
min.	4	4	46	57.5
max.	7	6	30	37.5
SD	0,58			
N	80	7	1	1.3

Tabela 1: Velikost legla in frekvenčna razporeditev števila jajc sive pastirice (A = velikost legla, N = število gnezd)

Table 1: Size of clutch and frequency distribution of Grey Wagtail's eggs (A = clutch size, N = No. nests)

	dolžina / length	širina / width	teža / weight
povp.	18,6	14,2	2,1
min.	16,3	13,0	1,9
max.	20,4	15,1	2,3
SD	0,84	1,06	1,09
N	106	106	45

Tabela 2: Velikost (mm) in teža (g) jajc sive pastirice

Table 2: Size (mm) and weight (g) of Grey Wagtail's eggs

JAJCE / EGG					
datum/date	1	2	3	4	5
24.04.	2,10				
25.04.	2,10	2,10			
26.04.	2,10	2,10	2,00		
27.04.	2,10	2,10	2,00	2,00	
28.04.	2,10	2,00	2,00	2,00	2,10
02.05.	2,10	2,00	2,00	2,00	2,00
09.05.	1,90	1,80	1,70	1,75	1,80

Tabela 3: Spreminjanje teže jajc sive pastirice med valjenjem

Table 3: Variations in weight of Grey Wagtail's eggs during their incubation (začetek valjenja = beginning of incubation)

dolžina/length	širina/width	N	država/country	avtor/author
19,0	14,5	61	?	Hartert 1910
19,0	14,4	?	?	Hanzak 1972
18,7	14,3	?	Evropa	Bauer 1985
19,0	14,3	100	GB	Bauer 1985
18,7	14,3	256	ČSSR	Bauer 1985
18,5	14,2	176	CH	Bauer 1985
18,6	14,2	106	SLO	to delo

Tabela 4: Primerjava velikosti jajc (mm) sive pastirice

Table 4: Collation of the sizes (in mm) of Grey wagtail's eggs

v povprečju 5 jajc (tabela 1).

Jajca sive pastirice merijo v povprečju 18,6 x 14,2 mm in tehtajo 2,1 g (tabela 2). Najzgodnejša jajca sem našel 5.4., najpoznejša pa 20.7. Jajca med valjenjem izgubljajo na teži in tako so prvi dan težka okoli 2,1 g, zadnji dan pa le še okoli 1,8 g (tabela 3).

Opaziti je, da velikost jajc sive pastirice s severa proti jugu Evrope upada ter da se podatki iz Švice in Slovenije skoraj povsem ujemajo (tabela 4).

GOODERS (1990) navaja eno leglo, včasih dve, podobno HARRISON (1975) in BAUER (1985), medtem ko FELIX (1973) omenja dve legli kot pogost pojav. Ravno tako navajata dve legli MAKATSCH (1969) in ARNHEN (1980), HANZAK (1972), FERGUSON (1987) in KÖNIG (1969) pa dve, včasih celo tri. Ob svojem delu sem ugotovil, da ima pri nas siva pastirica redno dve legli, zelo verjetno pa tudi tretje.

BAUER (1985) omenja, da se priprave na drugo leglo lahko začnejo takoj ali pa šele dva tedna ali celo tri tedne pozneje, medtem ko za en par trdi, da je imel v sezoni celo štiri legla. Še zanimivejša je njegova trditev, da siva pastirica ob izgubi legla že naslednji dan gradi novo gnezdo in ima čez dva dni že prvo jajce. Nekaj podobnega sem leta 1979 opazil tudi sam: 14.4. je gnezdo v delu - 16.4. prvo jajce - 20.4. pet jajc - 25.4. gnezdo prazno - 26.4. samica dela novo gnezdo - 28.4. prvo jajce - 3.5. je v gnezdu šest jajc.

Valjenje

Valjenje se začne z zadnjim, redkeje predzadnjim, izjemoma celo že s predzadnjim jajcem. Traja 11 - 14 dni (HARRISON 1975, KÖNIG 1967, GOODERS 1990, BAUER 1985, ARNHEN 1980) ali 12 - 14 dni (HANZAK 1972, FELIX 1973), medtem ko za naše razmere ugotavljam, da traja celih 14 dni, kar sem podrobneje spremljal na štirih primerih. V literaturi lahko zasledimo, da vali pretežno samica (HARRISON 1975, GOODERS 1990) oziroma izmenjuje oba partnerja (FELIX 1973, KÖNIG 1967). Po lastnih opazanjih ugotavljam, da se pri valjenju partnerja redno zamenjujeta vsakih nekaj ur, le da samica vali več časa kot samec. Ocenjujem, da ona vali okrog 70%, on pa preostalih 30% časa. Valeči ptič med valjenjem večkrat naredi 5 - 10 minut dolg premor, da se nahrani, razgiba in opravi druge potrebe. Valilni nagon je pri obeh zelo močan. Tako sem v enem primeru opazil, da sta trdno valila celih 28 dni, čeprav so bila vsa jajca v gnezdu klopotci.

Trdnost valjenja narašča z njegovo dolžino. Medtem ko na začetku valjenja valečega zmoti vsaka manjša nenavadnost, pa se zadnje dni valeči ptič že kar težko pusti zmotiti. Bačar (brez letnice) celo omenja, da je valilni nagon pri sivi pastirici tako močan, da se pusti prijati na gnezdu, kar nedvomno ni osamljeni primer v ptičjem svetu. Zanimiva je tudi reakcija valečega, ko se približamo gnez-

Slika 6: Siva pastirica je zelo redko žrtev prometa in še takrat gre največkrat za mlade, komaj izpeljane in še neizkušene mladiče.

Fig. 6: Grey Wagtail is very rarely a traffic victim, and even then such misfortune is most often met by inexperienced and just fledged young.

(vse I. A. Božič)

du. Gnezdo običajno zapusti v nizkem, frfotajočem letu, v bližini sede na tla in nadaljuje peš, pri čemer hlino poškodbo peruti. Reakcija pa je lahko tudi popolnoma drugačna - gnezdo zapusti neslišno, brez najmanjšega razburjanja, vendar je ta odgovor na vznemirjanje redkejši.

Mladiči

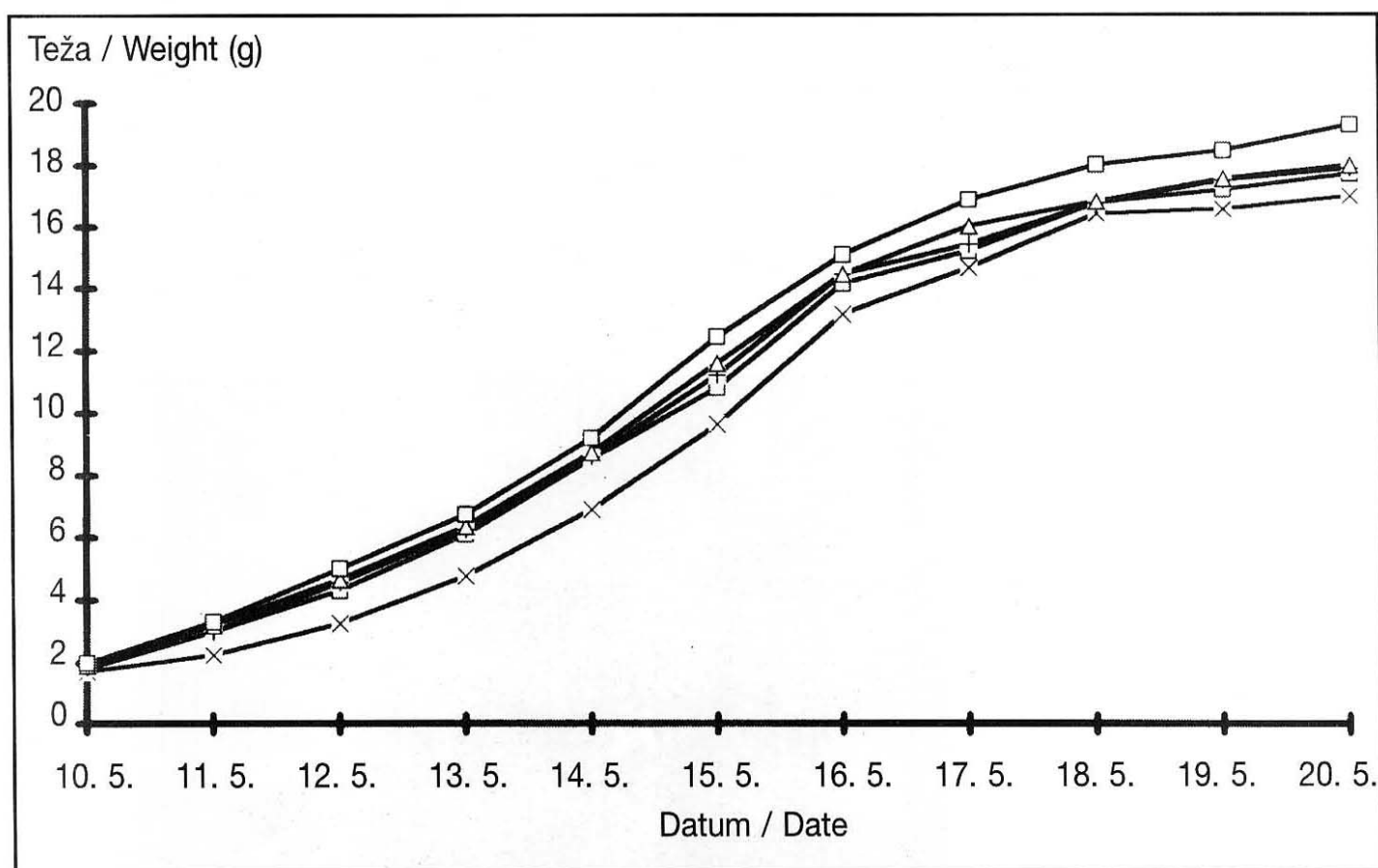
Mladiči se običajno izvalijo v enem ali dveh dneh. Tako imamo lahko v gnezdu mladiče treh različnih velikosti - tri ali štiri večje, enega manjšega in enega še manjšega. Komaj izvaljeni mladiči, ki so goli in slepi, tehtajo okrog 1,8 g. Mladiči spregledajo že četrty dan. V devetih dneh so težki okoli 18 g (slika 7). Kljub nebogljenosti že takoj po izvalitvi odpirajo kljun z živo oranžnim žrelom. Že tretji dan dobijo začetne nastavke perja, ki tudi predrejo skozi kožo, tako da so deveti dan že kar lepo operjeni in imajo rep dolg okrog 2 cm. Starša hranita mladiče v gnezdu okrog 12 dni in še kak teden zunaj njega. Še zlasti

prve tri dni mladiče tudi skrbno grejeta.

Po osmem dnevu starosti mladiči ob vznemirjanju radi poskačejo iz gnezda, tako da previdnost pri delu ni odveč. Opaziti je, da samica po dobrem tednu hranjenja mladičev ni več tako zavzeta in da jih hrani predvsem samec. Tako se čas, ki ga za starševstvo porabita samec in samica, nekako izenači.

Starša ves čas zelo skrbita za higieno v gnezdu. Prve dni napol prebavljeno hrano v iztrebkih mladičev kratko malo pojesta, pozneje pa iztrebek, ki je težak tudi več kot 1 g in obdan s sluzastim ovojem, odneseta stran. Mladič napove "dogodek" tako, da privzdigne tresočy zadek. Včasih pa se pri večjih mladičih zgodi, da se iztrebijo čez rob, ko staršev ni poleg. Ko se vrne eden od njiju in opazi iztrebek, ga bo kljub polnemu kljunu najprej odnesel stran in šele potem oddal hrano.

Mladiči preživijo v gnezdu 12 - 13 dni (HANZAK 1972, FELIX 1973, KÖNIG 1967, ARNHEM 1980), kar sem ugotovil tudi sam. Res pa je, da lahko ob takšnem ali

Slika 7: Rast teže mladičev sive pastirice iz enega gnezda

Fig. 7: Increase in weight of the young in a single Grey Wagtail's nest

drugačnem vznemirjanju zapustijo gnezdo že dva, tri, celo štiri dni prej. Poletijo sedemnajsti dan (GOODERS, 1990, HARRISON, 1975). Mladiči se zunaj gnezda hitro osamosvojijo, ko se tudi družinske vezi dokončno pretrgajo. Hanzak (1972) navaja, da družina ostane še dolgo skupaj, kar pa bi morda lahko veljalo v primeru, če bi imel par samo eno leglo, saj sem redno opazal, da ob drugem gnezdenju prvih mladičev praktično ni bilo več v bližini.

	A	B
povp.	4,6	4,6
min.	1	1
max.	6	6
SD	1,07	1,25
N	100	79

Tabela 5: Velikost zalege sive pastirice pred speljavo (A = moji podatki, B = podatki drugih obročkovalcev iz Slovenije, N = število gnezd)

Table 5: Size of Grey Wagtail's nest with young prior to the young leaving nest (A = author's data, B = data by other observers in Slovenia, N = No. nests)

Pri nas šteje povprečna zalega dobre 4 mladiče (tabela 5). Na podlagi zbranih podatkov ugotavljam, da je prvi vrhunec speljevanja mladičev okrog 10. maja, drugi okrog 10. junija, tretji pa od konca junija do sredine julija. Prvi in drugi dvig sta nedvomno povezana s prvim in drugim leglom, medtem ko je tretji pravzaprav "zakasnitev" drugega oziroma dopušča tretje leglo v sezoni.

SKLEP

Ob primerjavi številčnosti sive pastirice danes in v zadnjih dvajsetih letih ugotavljam, da je število upadlo, saj sta tam, kjer sem našel tri, štiri, tudi pet gnezd, danes le še dve gnezdi ali pa eno samo. Upadanje številčnosti gre nedvomno na račun spreminjanja in uničevanja njenega življenjskega prostora, regulacij potokov in človekovih posegov v okolje sploh. Poleg tega ima siva pastirica tudi številne naravne sovražnike, kot so različni mesojedi sesalci in ptiči pa tudi plazilci. Zelo

nevarno in pogubno je deževno, hladno vreme, ki še zlasti med majhnimi mladiči neusmiljeno kosi. Zanimivo in nepričakovano je dejstvo, da je siva pastirica redko žrtev prometa, čprav pogosto gnezdi ob prometnih poteh in cestah. Tako sem do sedaj našel poveženo sivo pastirico v štirih primerih, pa še to so bili v treh primerih komaj izpeljani, letanja nevešči in prometa nenavajeni mladi osebk. Gnezdenje ob prometnicah oziroma v človekovi bližini ima nedvomno tudi pozitivne učinke, saj se takih predelov naravni plenivci sive pastirice praviloma izogibajo.

LITERATURA

ARNHEM, R., (1980): Der grosse Kosmos-Naturführer: Die Vögel Europas, Kosmos Gesellschaft der Naturfreunde, Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart.

BAČAR, R., (brez letnice): Brehm : Življenje živali, tretja knjiga, Založila umetniška propaganda, Ljubljana.

BAUER, K. M., BEZZEL, E., BLOTZHEIM, U.N.G., (1985): Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 10/II, Passeriformes (1-Teil), AULA - Verlag Wiesbaden.

BOŽIČ, I., (1983): Ptici Slovenije, Lovska zveza Slovenije, Ljubljana.

FELIX, J., (1973): Vögel in Garten und Feld, Bertelsmann Ratgeberverlag, München, Güterloh, Wien.

FERGUSON, J., (1987): Vögel Mitteleuropas, BVL Verlagsgesellschaft, München Wien Zürich.

GEISTER, I., (1995): Ornitološki atlas Slovenije, DZS, Ljubljana.

GOODERS, J., (1990): Field Guide to the Birds of Britains & Europe, Kingfisher Books, London.

HANZAK, J., (1972): Vogeleier - Vogelnester, Verlag Kosmos, Stuttgart.

HARRISON, J., (1975): Jungvögel, Eier und Nester, Verlag Paul Parey, Hamburg und Berlin.

HARTERT, E., (1910): Die Vögel der palaarktischen Fauna, Band I, Berlin, Verlag von R. Friedländer & Sohn, Autorisierter Nachdruck, 1969.

KÖNIG, C., (1967): Europäische Vögel, Band I, Chr. Belser Verlag, Stuttgart.

MAKATSCH, W., (1969): Wir bestimmen die Vögel Europas, Verlag J. Neumann - Neudamm, Melsungen Basel Wien.

SOVINC, A., (1994): Zimski ornitološki atlas Slovenije, Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.

POVZETEK

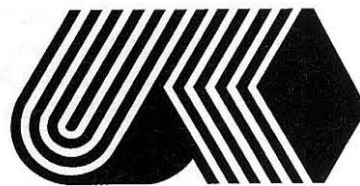
V obdobju 1976 - 1996 sem našel 167 gnezd sive pastirice, večino izmed njih v neposredni bližini vode, običajno v steni ob potoku, ob cesti, pod mostom ali na stavbi (hiša, mlin, žaga, kovačija, zapornice). V devetih primerih je naredila gnezdo na strehi starega gnezda povodnega kosa (*Cinclus cinclus*). Večina gnezd je bila 1 do 3 m od tal, najvišje pa 10 m. Gnezdo je gradila le samica, graditev je trajala od 2 do 5 dni. Posamezna gnezda so lahko med seboj oddaljena le nekaj 10 m. Premer gnezda je meril od 10 do 14 cm, največ pa 22 cm. Globelica je imela premer 6 cm in je bila 4 cm globoka. Samica lahko izleže kako jajce, še preden je gnezdo končano. V gnezdu je bilo največkrat 5 jajc (povprečno 5,3), ki so merila v povprečju 18,6 x 14,2 mm (2,1 g). Prvi vrhunec nesenja jajc je bil okoli 20. 4., drugi okoli 20. 5. in tretji do konca junija. Valjenje je trajalo polnih 14 dni. Valila sta oba partnerja, a samica več od samca. V primeru, ko so bila vsa jajca v gnezdu klopotci, sta jih valila celih 28 dni. Komaj izvaljeni mladiči so tehtali okoli 1,8 g, v dobrem tednu dni pa so svojo težo podeseterili. V gnezdu je bilo povprečno 4,6 mladičev. Prvi vrhunec speljarvanja mladičev je bil okoli 10. maja, drugi okoli 10. junija in tretji od konca junija do sredine julija, kar dopušča tudi tri legla v sezoni. V ugodnih letih so imele pastirice dosegale več kot 50% uspešnost valjenja. Med raziskavo sem opazil zmanjševanje števila gnezd sive pastirice, kar je nedvomno posledica predvsem neodgovornega človekovega spreminjanja in uničevanja okolja.

SUMMARY

During 1976-1996 the author located 167 Grey Wagtail's nests, most of them in the immediate vicinity of shallow waters, usually in walls along streams and roads, under bridges or on buildings (houses, mills, saw-mills, forges, locks). In nine cases the nests were built on top of the nests abandoned by Dippers (*Cinclus cinclus*). The majority of them were situated from 1 to 3 m high, the highest some 10 m from the ground. The nests were being built from 2 to 5 days and by females alone. They were often only a few tens of metres apart and measured from 10 to 14 cm across (max. 22 cm). The nests' cups were on average 6 cm wide and 4 cm deep. The females were occasionally seen to lay eggs even before completing their nests. The latter most often contained 5 eggs (5.3 on average), which on average measured 18.6 x 14.2 mm and weighed 2.1 g. The first peak of egg laying

was reached on April 20th, the second on May 20th, and the third at the end of June. The eggs were hatched for 14 whole days by both partners, although for somewhat longer periods by the female than by the male. In the case when all the eggs in the nest were added, the pair sat on them for 28 whole days. The just hatched young weighed 1.8 g on average, but became ten times heavier in a week or so. The average number of the young was 4.6 per nest. The first peak, as far as leaving nest was concerned, was reached on May 10th, the second on June 10th, and the third from the end of June to mid July, which allows for three clutches in a season. In favourable years the incubation success reached more than 50%. During his research the author noticed a decrease in the number of their nests, which is no doubt a result of human intervention and general destruction of the environment.

Ivo A. Božič, Na Jami 8, 1000 Ljubljana

UNIVERZA V MARIBORU
UNIVERZITETNA KNJIŽNICA MARIBOR
UNIVERSITY OF MARIBOR LIBRARY

Gospejna ulica 10
p.p. 223
2000 Maribor
SLOVENIJA
Telefon: 062/25-851
Telefax: 062/227-558
Telex: 33328 UKM SI

*Ornitološke revije
s celega sveta prejete
kot zamenjava
za Acrocephalus
in druga ornitološka
literatura, so nam na
voljo v Univerzitetni
knjižnici Maribor.*

Belohrbti detel *Dendrocopos leucotos* gnezdi na Gorjancih

White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* breeding in Gorjanci Mountains (SE Slovenia)

Janez GREGORI

V okviru kartiranja Ornitološkega atlasa Slovenije je bil belohrbti detel ugotovljen v osmih kvadratih, kar ga uvršča med zelo redko razširjene vrste pri nas (GEISTER, 1995). Potrjeno je njegovo gnezdnje na dveh lokalitetah v Kočevskem Rogu, v Pečkah in v Rajhenavskem Rogu (PERUŠEK, 1991).

Leta 1995 je bilo potrjeno gnezdenje belohrbtega detla tudi na Gorjancih, od koder vsaj za zadnja desetletja niso poznani podatki o tej vrsti. Kadar so imeli belohrbti detli na Gorjancih razširjene peruti, so bile vidne temne proge čez belino trtice in spodnjega dela hrbta, kar je ena izmed značilnosti podvrste *Dendrocopos leucotos lilfordi*. Poleg ugotovitve gnezdenja samega so zanimiva še nekatera opazovanja njegovega vedenja.

Na Gorjancih sem 26. maja 1995 popisoval ptice v naravnem rezervatu Trdinov vrh, v 23,16 ha velikem pragozdnem ostanku nekdanjih mogočnih bukovih gozdov. Na nadmorski višini okoli 1100 m sem naletel na gnezdeči par belohrbtih detlov. Gnezditveno duplo je bilo na vitki bukvi s premerom 40 cm p.v. Bilo je okoli 15 m od tal, narejeno v pokončnem suhem štrclju, z vhom obrnjenim proti vzhodu. Tega dne sta starša hranila mladiče, ki so že gledali iz dupla in se živahno oglašali. Zanimivo je bilo vedenje samca. Ko je mladiče nahranil, je za trenutek obmiroval, nato pa pobobnal po suhem lesu ob vhomu v duplo in odletel. V času opazovanja je petkrat priletel h gnezdju in od tega trikrat pred odletom pobobnal. Oba starša sta bila zelo previdna, zadrževala sta se v krošnjah in v njihovem kritju odletavala po hrano. Kljub temu da sem bil zadosti oddaljen in v kritju, sta se oba občasno z

Slika 1: Belohrbti detel *Dendrocopos leucotos lilfordi*, 26. 5. 1995 v rezervatu Trdinov vrh na Gorjancih

Fig. 1: White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos lilfordi* on 26th May 1995 in Trdinov vrh Nature Reserve in Gorjanci Mountains (J. Gregori)

nemirnim oglašanjem in kratkim bobnanjem odzvala na mojo navzočnost.

Ko sem se 29. maja vrnil h gnezdju, so bili mladiči že speljani. Eden od mladičev

je bil v bližini gnezda, hranil pa ga je samec. Na predvajani posnetek oglašanja in bobnanja ni bilo nikakršnega odziva.

V naravni rezervat na Trdinovem vrhu sva šla z Daretom Šeretom 23.4.1996, da bi zbrala več podatkov o belohrbtem detlu. Kljub predvajanju posnetka bobnanja in oglašanja ni bilo odziva. S predvajanjem sva poskusila tudi v Pendirjevki, a enako neuspešno. Na splošno je bilo tedaj v višjih predelih Gorjancev izredno malo ptičev. V naravnem rezervatu Trdinov vrh so se ob 13. uri oglašali samo carar, kos in taščica. Vegetacija še ni začela s spomladanskim razvojem - posledica nenavadno hladnega vremena marca in aprila. V višjih predelih je 20. aprila zapadlo pol metra snega.

Na Gorjance sva se z D. Šeretom vrnila 4.6.1996. Na začetku Pendirjevke, iz smeri Krvavega kamna, se je kmalu odzval par belohrbtih detlov z oglašanjem in bobnanjem. Bobnala sta oba, pri tem pa je bila aktivnejša samica. Samec se je zadrževal v nižjih slojih drevja, na deblih in debelejših vejah, samica pa je bila večinoma v krošnjah, kjer je iskala hrano tudi na tankih vejah. Po okoli treh urah sta oba odletela in se nista več odzvala.

Tudi na Trdinovem vrhu se je istega dne v bližini lanskega gnezda na posnetek odzval belohrbti detel, vendar je kmalu odletel in ni več reagiral. Kasneje se je eden vrnil in ugotoviti je bilo mogoče,

da gre za samico. Ves čas se je zadrževala visoko v krošnjah in izražala nemir s pogostim kratkim bobnanjem.

Opazovanja na Gorjancih strnimo v naslednje zaključke:

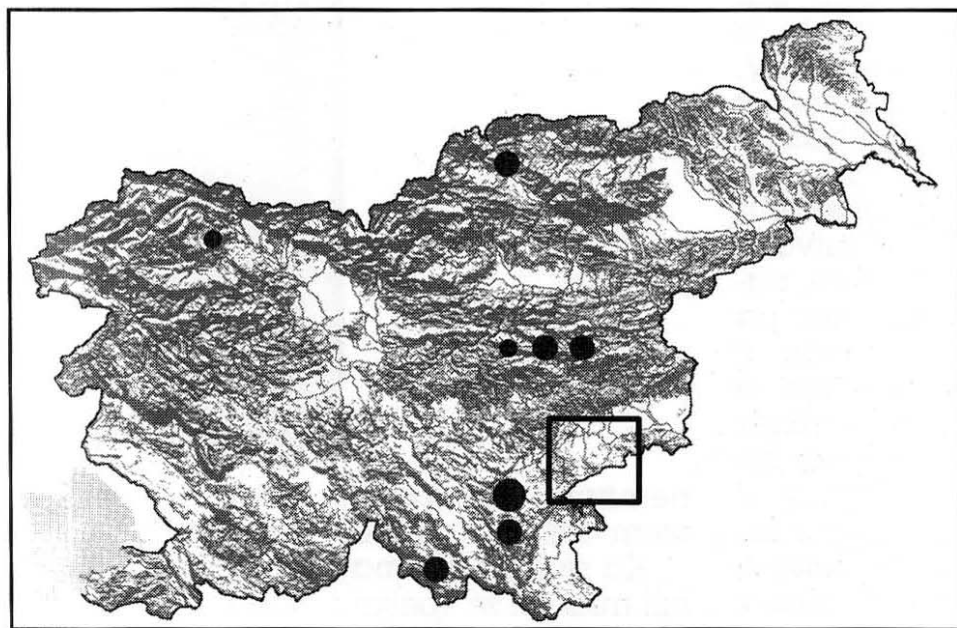
1) Mladiči belohrbtega detla zapuščajo gnezdo pri nas konec maja. Do podobnih rezultatov je prišel tudi PERUŠEK (1991) v Kočevskem Rogu.

2) CRAMP (1985) opisuje belohrbtega detla kot stalnico, ki je v južnih delih svojega gnezditvenega areala sedentarna. Dejstvo, da omenjenega detla ob pregledu 23.4., ko bi po navedbah v literaturi že moral začeti gnezdit in se tedaj najbolj izpostavlja z oglašanjem in bobnanjem, ni bilo, navaja na misel, da gre na Gorjancih nemara za vertikalno migracijo tega ptiča. Zanimivo bi bilo ugotoviti, kje se belohrbti detli zadržujejo pozimi.

3) Ko je belohrbti detel speljal mladiče, se podobno kot večina ptičev ni odzval na predvajani posnetek njegovih glasov.

4) Opažanj o bobnanju samca ob vhodu v gnezdo CRAMP (1985) ne omenja.

5) Pomlad 1996 je bila izredno hladna in pozna. Pri opazovanjih 4.6. ni bilo opaženih speljanih mladičev. Odziv odra-

Slika 2: Razširjenost belohrbtega detla v Sloveniji (prirejeno po GEISTER 1995)

Fig. 2: Distribution of White-backed Woodpecker in Slovenia (according to GEISTER 1995)

slih na Trdinovem vrhu na predvajani posnetek glasu in bobnanja kaže vsaj na to, da mladiči tedaj še niso zapustili gnezda. Triurno zadrževanje para ob začetku Pendirjevke, ne da bi nabirala hrano za mladiče, izključuje možnost, da bi jih tedaj že imela.

6) Postavlja se vprašanje, koliko (če sploh) lahko belohrbti detel kasni z gnezdenjem zaradi vremensko neugodne pomladi.

7) Opazovanje načina prehranjevanja para v Pendirjevki potrjuje ugotovitve, do katerih je prišel GRANGÉ (1991). Na osnovi morfometričnih podatkov pri podvrsti *D.l.lilfordi* namreč razlaga seksualni dimorfizem pri iskanju hrane. Samec ima močnejši kljun in pri iskanju hrane prebije več časa na deblih in debelih vejah, kjer je močno lubje, kot samica, ki daje prednost tanjšim vejam. Tako vrsta razširi svojo prehranjevalno nišo.

LITERATURA

CRAMP, S. (ed.), (1985): The Birds of the Western Palearctic. Vol. IV.

GEISTER, I., (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS.

GRANGÉ, J. L., (1991): Sur le dimorphisme sexuel dans la recherche de nourriture chez le Pic dos blanc pyrénéen (*Dendrocopos leucotos lilfordi*). Nos Oiseaux, 41: 185-194.

PERUŠEK, M., (1991): Balkanski detel *Dendrocopos lilfordi* gnezdi tudi v Sloveniji. Acrocephalus, 12 (47): 14-18.

POVZETEK

Leta 1995 je bilo na Gorjancih potrjeno gnezdenje belohrbtega detla *Dendrocopos leucotos*, katerega gnezdenje je bilo v Sloveniji zadnja desetletja ugotovljeno še v Kočevskem Rogu. Opažene so bile proge čez belino trtice in spodnjega dela hrbta, kar je eden znakov za podvrsto *D.l.lilfordi*. Gnezdo je bilo v naravnem rezervatu Trdinov vrh, v bukovem pragozdu na višini ca 1100 m n.m. Gnezdo je bilo na bukvi, v pokončnem suhem štrclju, okoli 15 m visoko. 26. maja so mladiči že gledali iz gnezda. Samec je po hranjenju za kratek čas obmiroval ob vhodu, nato pa pobobnal po suhem lesu in odletel. Med petimi obiski gnezda je trikrat pobobnal. Do 29. maja so mladiči že zapustili gnezdo.

Leta 1996 je bila mrzla in snežena pomlad z zapoznelim razvojem vegetacije. 4.6. so bili belohrbti detli na Gorjancih ugotovljeni na dveh lokacijah. Videti je bilo, da mladiči še niso bili speljani, v enem primeru pa je kazalo, da par mladičev sploh še ni imel. Zaznati je bilo dimorfizem pri iskanju hrane. Samec se je hranil na deblih in debelejših vejah, samica pa je dajala prednost tanjšim vejam.

SUMMARY

In 1995, breeding by the White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* was confirmed in the Gorjanci Mountains. In the last few decades this bird has been known to breed, as far as Slovene territory is concerned, only at Kočevski Rog.

The Gorjanci individuals had bars over their white rump and the lower part of the back, which is one of the features of the subspecies *D.l.lilfordi*. The nest was situated in Trdinov vrh Nature Reserve, namely in a beech forest at an altitude of about 1100 m a.s.l. It was made in a dry upright stump of a beech some 15 m above the ground. On May 26th the young were already peeping through the nest hole. After the feeding, the male stood still for a few moments by the entrance to the nest, then drummed upon the dry wood and flew away. During its 5 visits of the nest it drummed three times. The young left the nest by May 29th.

The spring of 1996 was cold and snowy with belated vegetation. On June 4th the White-backed Woodpeckers were recorded at two localities within the Gorjanci Mountains. In the first case the young had not been fledged yet, while in the second the young had not been even hatched. During the search for food, dimorphism was noted. The male looked for it on trunks and thicker boughs, the female preferably on thinner branches.

Janez Gregori, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, 1000 Ljubljana

Zasedeno območje črne štorke *Ciconia nigra* v Ljubljani

Occupied territory of the Black Stork *Ciconia nigra* in Ljubljana

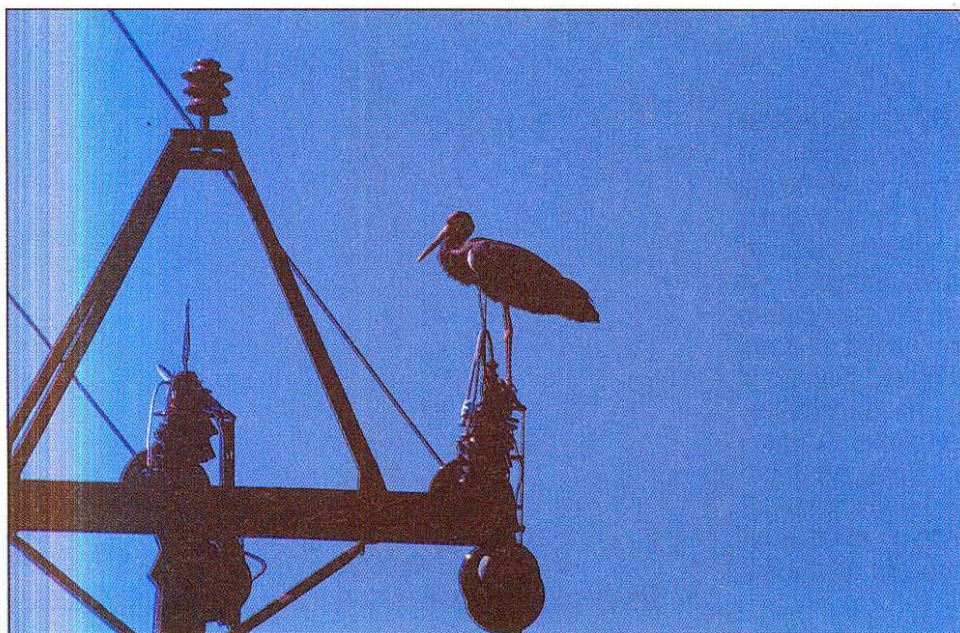
Peter TRONTELJ

Do sredine 80. let je bilo v Sloveniji znano le eno samo redno zasedeno gnezdo črne štorke (GREGORI 1987). Najdbi drugega gnezda na Ljubljanskem barju leta 1986 so sledili številni novi dokazi o gnezdenju v osrednjih in vzhodnih delih države. Še bolj se je povečalo število gnezditveno sumljivih in preletnih opazovanj. Širjenje areala in porast številčnosti v pretežno gozdnati Sloveniji je bil pričakovani glede na položaj v sosednji Avstriji (SACKL 1985). Bolj presenetljiv je morda odmik, s katerim je bilo naraščanje registrirano v Sloveniji. V Avstriji je bil glavni populacijski skok zabeležen v 70. letih. Že po letu 1983 se je rast populacije močno upočasnila glede na desetletje poprej.

Gnezdišča v sredogorju, gnezda na skalnih policah in na tleh, kakršna so znana tudi v Sloveniji (PONEBŠEK 1911, Božič 1994), v vzhodnem delu srednje Evrope niso nikakršne posebnosti (BAUER in GLUTZ von BLOTZHEIM 1966). V Avstriji (SACKL 1993a) je 27% gnezd zgrajenih na

skalnih policah. Takšna izbira habitata in gnezdišča torej ni posledica novjših zgoštev populacij ali uničevanja nižinskih močvirnih gozdov.

Kljub širjenju areala in večanju populacije, ki se je v vzhodni Evropi začelo že v prvi polovici tega stoletja (BAUER in GLUTZ von BLOTZHEIM 1966), evropske črne štorke ostajajo plahe gozdne ptice. CRAMP (1977) omenja odsotnost človekovih vplivov kot enega glavnih dejavnikov pri izbiri habitata. Tudi BAUER in GLUTZ von BLOTZHEIM (1966) obravnavata črno štorke kot gozdno ptico, ki navadno beži pred človekovo bližino in jo vznemirjanja preženejo z gnezdišča. Nasprotno pa v vzhodnem Zakavkazju ponekod gnezdi tudi v naseljih. Za posamezne novonastale ptice v srednji Evropi pravita, da so presenetljivo neobčutljive. DORNBUSCH (1993) v nekoliko novjšem pregledu za srednjo Evropo še vedno govori o "izraziti gozdni ptici" in kot neizogiben varstveni ukrep zanjo omenja preprečevanje motenj v gnezdišču. Tudi v Sloveniji je bila

Slika 1: Črna štorke na daljnovodnem drogu, priljubljenem počivališču. Drog stoji na odprtem, okrog 150 m od roba naselja.

Fig. 1: Black Stork on a power transmission pole, its favourite resting place. The pole is situated in the open country, some 150 m from the edge of the residential area. (P. Trontelj)

črna štorclja v gnezditvenem obdobju opazovana predvsem v gozdnatih predelih, proč od neposrednega stika s človekom. Več opazovanj blizu naselij ali prometnih povezav izvira iz časa preleta, predvsem jesenskega.

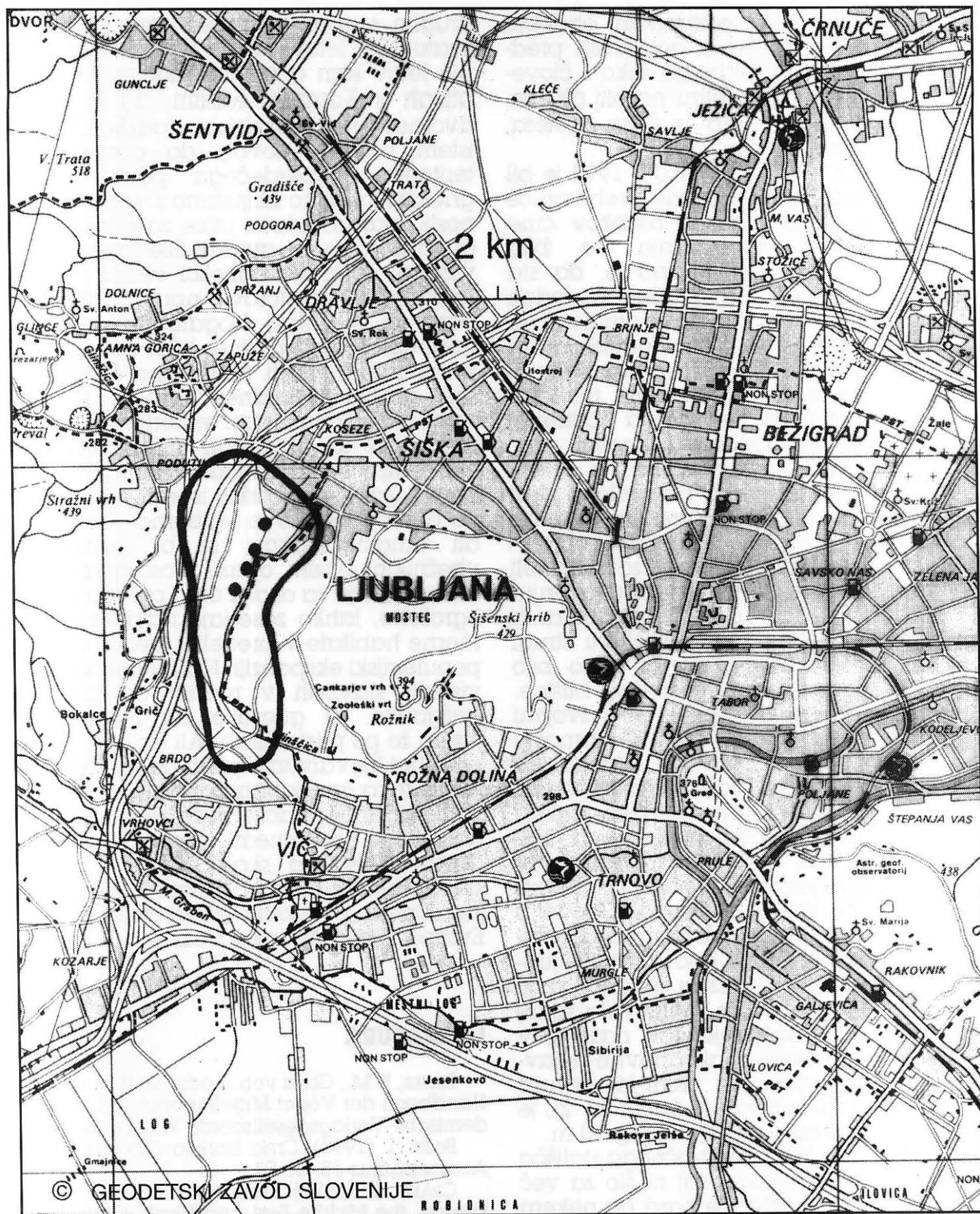
V času od 16.06. do 07.08. 1994 je bil severozahodni del Ljubljane prebivališče enega do dveh odraslih osebkov črne štorclje. Moja opazovanja so bila večinoma naključna. Možno je, da sta bili ptici v omenjenem predelu že teden ali dva prej. Vse registracije so omejene na območje med Kosezami, Podutikom in Brdom (sl. 1). V 12 od 17 zabeleženih opazovanj je ena ptica stala na lesenem drogu nizkonapetostnega daljnovo-da. Enkrat sem opazoval krožec par, trikrat po eno krožečo ptico, v enem primeru pa je bila ptica na preletu. Vsaj v avgustu je ena ptica prenočevala na daljnovodnem drogu; pred tem je morebiti prenočevala v bližnjem gozdu. Štorclji nisem nikoli opazoval pri prehranjevanju. Predvidevam, da sta lovili v reguliranih potokih Pržanc in Glinščica. Njuni strugi sta toliko poglobljeni, da bi ptico bilo mogoče videti le iz neposredne bližine. Poleg Koseškega bajerja, ki je s svojimi strmimi bregovi neprimeren, v območju opazovanj ni drugih voda. Površinsko prevladujejo intenzivno obdelani travniki in njive ter v približno enakem deležu gospodarsko izkoriščan mešan gozd. Nezanemarljivi sta pozidana površina ter zahodna ljubljanska obvoznica, vzdolž katere sta se štorclji zadrževali. Predel s Potjo spominov in tovarništva je ob popoldnevih in koncu tedna eno glavnih ljubljanskih sprehajališč. Črna štorclja se je vsaj dvakrat po več ur zadrževala manj kot 50 m od roba strnjene naselja, v katerem so potekale vsakodnevne dejavnosti. Trikrat je na nizki višini letela nad naseljem. Ko je sedela na drogu (sl. 2), je bila njena ubežna razdalja okrog 10 m.

Ti podatki bi bili s favnističnega stališča vredni le kratke notice, saj ni šlo za več kakor za daljše letovanje para na nekem območju. Skrajno neobičajen je bil habitat, ki sta si ga štorclji izbrali, ter neposreden stik z mestom in avtocesto. Črna štorclja je v evropskih razmerah teritorialna ptica, ki na svoj teritorij opozarja med

drugim s posebno obliko teritorialnih in svatovskih letov (SACKL 1993b). Elemente teh letov sem opazoval tudi pri krožečih pticah v Kosezah. Mislim, da je to ob dvomesečnem obdobju zadrževanja v istem predelu dovolj, da govorimo o teritoriju negnezdečega para. Poskus gnezdenja lahko izključimo z veliko verjetnostjo, saj gnezdeče ptice zasedejo svoja gnezdišča že v aprilu. Gledano s človeškimi očmi je v okolici veliko mnogo ugodnejših prostorov, npr. Ljubljansko barje in s potoki bogato Polhograjsko hribovje. Možno bi sicer bilo, da sta ptici v zgodnji pomladi neuspešno gnezdili v širši okolici Ljubljane, kasneje pa sta vzdrževali novo izbran teritorij na obrobju mesta in si izkazovali naklonjenost z elementi svatovskega vedenja (op. ured.). Zakaj sta štorclji izbrali prav mestno obrobje, lahko le ugibamo. Obročkov ali drugih znakov, ki bi govorili o ubežnikih, nisem opazil. Posamezni pari vrste, ki velja za okolju ozko prilagojeno in ogroženo, lahko zasedajo navidez neprimerne habitate v predelih, kjer je vrsta v populacijski ekspanziji. Npr. sokoli selci na visokih stavbah v mestih ali tatarske žvižgavke, ki gnezdiijo na Bodenskem jezeru že po pristaniščih. Ali smo oz. bomo podobni "devalvaciji" priča pri črni štorclji? Ali so taka in podobna opažanja znanilci večje sinantropizacije vrste? Poskus gnezdenja ob severnem obrobju Gradca (KEPKA 1989) na skalni polici v bližini sprehajalne poti se je končal z izginotjem jajc. Drugih podobnih primerov za srednjo Evropo v literaturi nisem zasledil.

LITERATURA

- BAUER, K.M., GLUTZ VON BLITZHEIM, U.N. (1966): Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Bd.1. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Božič, I. (1994): Črna štorclja *Ciconia nigra*. *Acrocephalus* 15: 51-52.
- CRAMP, S. (1977): Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa, Vol. 1. Oxford University Press.
- DORNBUSCH, M. (1993): Zur Situation des Schwarzstorchs in Mitteleuropa. Schriftenreihe fr Umwelt und Naturschutz im Kreis Minden-Lübbecke 2: 47-48.

Slika 1: Območje na zahodu Ljubljane, kjer se je v letu 1994 redno zdrževal par črne štoklje. S pikami so označeni položaji daljnovodnih drogov, kjer se je štoklja najpogosteje zdrževala.

Fig. 1: The area in the western part of Ljubljana, where a pair of Black Storks was seen regularly in 1994. Dots indicate the position of the power transmission poles, most often frequented by these storks.

GREGORI, J. (1987): Črna štoklja *Ciconia nigra* gnezdi na Ljubljanskem barju. *Acrocephalus* 8: 37-39.

KEPKA, O. (1989): Ein Brutversuch des Schwarzstorchs *Ciconia nigra* im Weichbild der Stadt Graz. *Mitt. Abt. Zool. Landesmuseum Joanneum* 43: 25-26.

PONEBŠEK, J. (1911): Črno štokljo je ustrelil. *Lovec* 2, Ljubljana.

SACKL, P. (1985): Der Schwarzstorch *Ciconia nigra* in Österreich - Arealausweitung, Bestandentwicklung und Verbreitung. *Die Vögelwelt* 106: 121-141.

SACKL, P. (1993a): Aktuelle Situation, Reproduktion und Habitatansprüche des Schwarzstorchs. *Schriftenreihe für Umwelt und Naturschutz im Kreis Minden-Lübbecke* 2: 54-63.

SACKL, P. (1993b): Beobachtungen zum Thermiksegeln und zur Flugbalz des Schwarzstorchs *Ciconia nigra*. *ökologie der Vögel* 15: 1-16.

POVZETEK

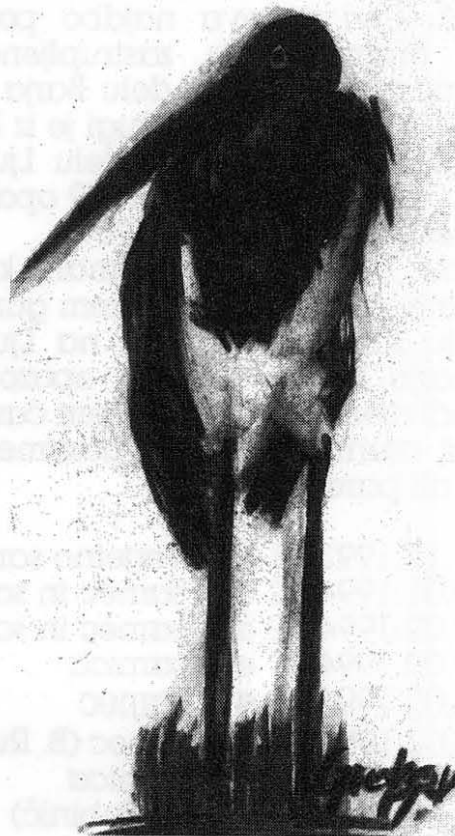
Od sredine 80. let naprej je bilo v Sloveniji opaziti naraščanje populacije in širjenje areala črne štoklje, podobno kot v nekaterih drugih srednjeevropskih državah. Novi življenjski prostori se ne razlikujejo od že opisanih v sosednjih državah in so pretežno gozdnati ter odmaknjeni od človeka. Od junija do avgusta 1994 je par odraslih črnih štokelj bival v severozahodnem delu Ljubljane. Ptici sta pri kroženju občasno kazali elemente teritorialnih letov in dvorjenja. Dokazov za morebiten poskus gnezdenja ni bilo. Opažanja so iz do kilometer širokega nepozidanega pasu med strnjnim stanovanjskim naseljem in avtocesto. Črna štoklja je za počivališče izbrala med drugim telefonski drog manj kot 50 m od roba naselja in je večkrat krožila nad samim naseljem. Ubežna razdalja na drogu stoječe ptice je bila približno 10 m. Območje opazovanj je močno frekventirano sprehajališče. Nepozidano površino predela sestavljajo njive, travniki in mešan gozd v približno enakih deležih. Edini za črno štokljo primerni vodi sta dva regulirana in poglobljena potoka, ki imata zaradi eutrofizacije bujno vegetacijo in favno. Tu sta se štoklji domnevno prehranjevali.

SUMMARY

From the mid-eighties onwards, an increase in the population of the Black Stork and its range have been noted in Slovenia, just like in some other Central European countries. The bird's new natural surroundings do not differ from the already described ones in the neighbouring countries; they are predominantly

woody and somewhat distant from man. From June to August 1994, a pair of adult Black Storks frequented the NW part of Ljubljana. While circling in the air, the birds occasionally showed the elements of territorial flight and courtship. There was no other evidence, however, about a potential attempt to breed there. The observations were made from up to a kilometre wide open area between a densely populated residential area and the motorway. As than 50 m from the edge of the residential neighbourhood and circled a number of times above this area. The escape distance of the bird standing on the pole was about 10 m. This open area is a highly frequented promenade and consists of approximately equally large fields, meadows and a mixed forest. The only waters suitable for this bird are the two regulated and deepened streams which are due to their eutrophication known for lush vegetation and fauna. The two storks presumably fed there.

Peter Trontelj, Cesta na Laze 27,
1000 Ljubljana

Ali kozača *Strix uralensis* gnezdi na Ljubljanskem barju?

Does the Ural Owl *Strix uralensis* breed at Ljubljansko barje?

AI VREZEC

V Evropi žive tri podvrste kozače: *Strix uralensis uralensis* (severozahodna Rusija do Urala), *S. u. liturata* (Skandinavija) in *S. u. macroura* (južna in srednja Evropa) (MIKKOLA 1983). V Sloveniji je zastopana podvrsta *S. u. macroura*, opisana tudi pod sinonimom *S. u. carpathica* (MIKKOLA 1983), ki je predstavnik ledenodobne reliktna populacije kozač (GLUTZ von BLITZHEIM & BAUER 1994). MEBS (1987) navaja, da južnoevropske populacije kozač *S. u. macroura* večinoma gnezdi v opuščeni gnezdi ujed, medtem ko osebk severnoevropske *S. u. liturata* večinoma zasedajo drevesna dupla ali poldupla, v južni Norveški pa gnezdi celo na skalnih policah ob morju (Olsen, pisno).

Do nedavnega je imela kozača na Ljubljanskem barju status naključnega gosta, saj sta bila o njej znana le dva podatka. Prvi zadeva najdbo poginule kozače (najverjetneje zastrupljene) ob Curnovcu na severnem delu Barja aprila 1988 (A. TRONTELJ 1989). Drugi je iz Kozlerjeve gošče na vzhodnem delu Ljubljanskega barja, ko je bil 19.1.1989 opazovan en (1) osebek (P. TRONTELJ 1989).

V zimi 1993/94 sem v manj kot pol kvadratnega kilometra velikem gozdnem rezervatu Kozlerjeva gošča na Ljubljanskem barju kozačo večkrat opazoval in našel tudi njene izbljuvke. V tem času sem zabeležil osem opazovanj posameznega osebk ali para:

- 1) 29.12.1993 - 1 ex., verjetno samec
- 2) 29.01.1994 - 2 ex., samec in samica
- 3) 23.02.1994 - 2 ex., samec in samica
- 4) 25.02.1994 - 1 ex., samica
- 5) 26.02.1994 - 1 ex., samec
- 6) 27.02.1994 - 1 ex., samec (B. Rubinič)
- 7) 05.03.1994 - 1 ex., samica
- 8) 25.03.1994 - 1 ex. (B. Rubinič)

Razlikovanje med spoloma ni bilo težavno, saj je bila samica opazno večja in svetlejša od samca. Glede na to, da sta bili ptici opazovani v paru, sklepam, da sta bili že spolno zreli. Kozači sem največkrat opazoval na robu gozda, kjer sta verjetno oprezali za plenom. Sovi sta se pogosto skrivali v gosti razrasti smrek. Samico sem enkrat odkril po zaslugi šoj *Garrulus glandarius*, ki so divje vreščale okoli v smreki skrite sove. Kozači sem opazoval tudi v delu gošče, poraslem z listavci (dominira breza), ki so bili v tistem času še goli, kar sovam ni dajalo ustreznega kritja. Zanimivo je bilo tudi opazovanje samice 25.2.1994, ko se je z drevesa zunaj gozda na zahodni strani Kozlerjeve gošče spustila na bližnjo koruzno njivo in nato, sicer brez plena, odletela nazaj proti gošči. Zadnjič je kozačo v Kozlerjevi gošči 25.3.1994 opazoval B. Rubinič.

V zimi 1993/94 sem Kozlerjevo goščo obiskal osemkrat in kozačo opazoval šestkrat. V maju 1994 sem Kozlerjevo goščo ponovno pregledal, a morebitnih sledov kozače nisem zasledil, zato je gnezditev vprašljiva.

Zanimivo je, da sem na kozače vedno naletel v poznih popoldanskih urah (od 16.00 do 17.00), sicer pa ne. V dopoldanskih in zgodnjih popoldanskih urah kozač nisem videl.

Glede na čas opazovanja in zadostno količino opuščeni gnezdi kanj *Buteo buteo* in sivih vran *Corvus cornix*, ki jih kozača rada zasede (MIKKOLA 1983), bi bila gnezditev sicer možna, a tega zaradi dejstva, da kozač spomladi (maj 1994) nisem več opazil, ni mogoče potrditi.

Drugi razlogi, na podlagi katerih sklepam, da kozači v Kozlerjevi gošči nista gnezdili, so:

1. Ptici nista bili gnezditveno razpoloženi, za kar lahko naštajem dva dokaza:

a) Sovi sta bili aktivni tudi podnevi, kar je značilnost vedenja kozač v zimskem, negnezditvenem oziroma klatskem obdobju (MEBS 1987).

b) Na izzivanje s posnetkom kozačinega oglašanja se sovi nista odzvali. Posnetek sem še z nekaj člani društva predvajal zvečer (od 19.00 do 20.00) v februarju, in sicer na zahodnem delu Kozlerjeve gošče, in z B. Rubiničem 7.2.1994 zjutraj (od 6.00 do 8.00) na jugovzhodnem delu gošče. Na področjih v Sloveniji, kjer kozače sicer gnezdi, se le-te na posnetek zelo burno odzivajo (lastna opazovanja).

2. Neustreznost habitata. Kozača je tipična gozdna ptica (MIKKOLA 1983; POLAK 1989), katere teritorij je ponavadi širok od 2 do 5 kilometrov v premeru (MEBS 1987; MIKKOLA 1983). Mislim, da je za gnezdenje kozače na Ljubljanskem Barju edino primeren le gozd v Logu pri Curnovcu (VREZEC 1993).

3. Tretji razlog, da kozača tu ne gnezdi, je vpliv človeka, ki je v gnezditvenem obdobju lahko zelo moteč faktor. Naj izpostavim nekaj dejavnikov, ki so na področju Kozlerjeve gošče najbolj moteči:

a) Vrtničarstvo v okolici, ki se zadnje čase vse bolj širi.

b) Nedeljski sprehajalci in psi, ki s sprehajanjem po gošči nenamerno vznemirjajo tamkajšnje živalstvo.

c) Lovci, ki posegajo v območje rezervata s postavljanjem opazovalnic in z drugimi aktivnostmi, vnašajo nemir na to območje.

Kozači sta nemara prišli na Barje s kakega hriba v okolici, kot je na primer Krim, kjer kozače potrjeno žive (lastna opazovanja) in verjetno tudi gnezdi. Za Kozlerjevo goščo lahko sklepam, da jo kozače večkrat obiščejo, pozimi pa se v njej lahko tudi daljši čas zadržujejo. V zimah 1994/95 in 1995/96 kozač v Kozlerjevi gošči ni bilo. Ocenjujem, da se kozača na Barju ne pojavljata naključno, kar je veljalo do sedaj, ampak ima na tem področju status občasnega, predvsem zimskega, gosta.

LITERATURA

GLUTZ von BLOTZHEIM, U. N., BAUER, K. M. (1994): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Bd. 9. Wiesbaden: Aula-Verl.

MEBS, T. (1987): Eulen und Kauze, Kosmos-Naturführer. - Franckh, Stuttgart. 124 pp.

MIKKOLA, H. (1983): Owls of Europe. T & A D Poyser Ltd., Staffordshire. 397 pp.

POLAK, S. (1989): Sove Zgornje Pivke. Acrocephalus 39-40: 16.

TRONTELJ, A. (1989): Ljubljansko barje ob Curnovcu. Acrocephalus 39-40: 26.

TRONTELJ, P. (1989): Kozača *Strix uralensis*. Acrocephalus 41-42: 63.

VREZEC, A. (1993): Sove *Strigiformes* Ljubljanskega barja. Raziskovalna naloga, Gimnazija Šentvid, Ljubljana.

POVZETEK

Avtor je v zimi 1993/94 v gozdnem rezervatu Kozlerjeva gošča na Ljubljanskem barju opazoval par kozač *Strix uralensis macroura*. Od decembra do marca je zabeležil osem opazovanj. Sovi sta se zadrževali na robu gozda, le enkrat pa je avtor opazoval samico, ki je odletela do bližnje koruzne njive. Sovi nista bili aktivni cel dan, saj ju je avtor opazoval izključno ob poznih popoldanskih urah (od 16.00 do 17.00), sicer pa ne.

Cepprav čas opazovanja in količina ustreznih gnezdišč dopuščata, da bi kozača gnezdila v Kozlerjevi gošči, pa avtor nešteva tri razloge, ki tej možnosti nasprotujejo: 1) Negnezditveno razpoloženje opazovanih kozač (zimsko klatsenje), 2) Kozlerjeva gošča je premajhna, da bi bila primeren gnezditveni habitat za kozačo, 3) Vpliv človeka.

Avtor pripisuje kozači na Ljubljanskem barju status občasnega gosta.

SUMMARY

During the winter 1993/94 the author observed, in the so-called Kozlerjeva gošča forest reserve at Ljubljansko barje (Ljubljana Marshes), a pair of Ural Owls *Strix uralensis macroura*. From December to March, 8 records were made. The owls frequented the forest edge, and it was only once that the female was seen flying to the maize field nearby. Although the time of observations allows for the assumption that the owl bred in the forest reserve, the author states three reasons which do not speak in favour of such possibility: 1) Utterly non-breeding disposition of the observed Ural Owls (winter vagrancy), 2) The forest reserve is too small to be a suitable breeding habitat for this bird, 3) Human disturbance.

To the Ural Owl observed at Ljubljansko barje the author attributes the status of a periodic visitor.

Al Vrezec, Pražakova 11, 1000 Ljubljana

Iz ornitološke pozabe From the ornithological oblivion

"Kozača je drzna roparica in ne plašna in bojazljiva, kakor so večinoma vse ponočne sove; v obnašanju je podobna mišarju. Človeka se nič ne boji. Napada razen zajcev, kuncev, divjih petelinov in ruševcev tudi mišarje in čaplje ob belem dnevu. Leta rahlo in tiho, ne da bi zamahnila s perutmi; včasih tudi mirno plava kakor mišar. Po precejšnji velikosti, debeloglavi sovji postavi z dolgim repom jo v zraku lahko že od daleč spoznamo. Podnevi menda prav dobro vidi, ker leta v gozdu ves dan semtertje; ob valitvi gozda sploh ne zapusti, sicer le v mraku. Dr. Jeločnik trdi, da se vztrajno drži kraja, ki ji ugaja in kjer se je enkrat naselila; le kaj izrednega jo more za vedno pregnati.

Glasi se samo ponoči, pozno zvečer in zgodaj zjutraj, nikakor ob belem dnevu, navadno proti koncu zime, spomladi do konca aprila in blizu gnezdišča. Erjavec in njegovi vrstniki trdijo, da uralska sova mekeče kakor koza, zato ji je tudi dal ime kozača. Vendar je to velika zmota, kakor so dokazali novejši ornitologi, ki pravijo, da je njen glas mešanica glasu velike uharice in lesne sove, zamolkli "vhumb, vhumb, vhumb", ki ga slišimo od samca navadno 3-5 krat zaporedoma. Ob paritvi pa baje samec in samica vrhutega tudi strašno vpijeta. Mladiči sičejo in puhajo kakor velike uharice; samo nekoliko bolj hripavo."

PONEBŠEK, J. (1917): Naše ujede, I. del: Sove. Ljubljana, str. 94

Iz ornitološke beležnice

From the ornithological notebook

BELOLISKA *Melanitta fusca*

VELVET SCOTER - Male from 31st January to 1st February 1996 at Maribor

Beloliska je na območju reke Drave reden zimski gost, v večini zim pa tudi prezimuje. Opazovanja se časovno gibljejo med sredino novembra in drugo polovico marca. Zanimivo je dejstvo, da so bile v vseh primerih v letih 1989 - 1996 opazovane le samice (podobno velja tudi za sorodno črno raco). Iz tega obdobja je znana le ena izjema, ki pa je zato toliko bolj zanimiva.

Od 31. 1. do 1. 2. 1996 se je odrasel samec beloliske zadrževal na Dravi v bližini Mariborskega otoka. Zaradi nizkih temperatur je bilo Mariborsko jezero večinoma pod ledom, tako da je tukaj počivalo tudi večje število sivk *Aythya ferina* in čopastih črnih, *A. fuligula*, med katerimi pa sem opazil tudi par rjavk *A. marila*. Beloliska se je med opazovanjem intenzivno potapljala, kljub temu pa sem se je zaradi dokajšnje bližine lahko dobro nagledal. Najbolj so bodli v oči značilen kljun z živo rumeno obrobo, belo oko in majhna, prav tako bela podočesna proga (le-te prvoletni samec nima). *Luka Božič, Pintarjeva 16, 2106 Maribor*

RJAVI LUNJ *Circus aeruginosus*

MARSH HARRIER - Female on 2nd December at Ptujsko jezero and female on 19th November at Ormoško jezero

Dne 2.12.1995 sem na Ptujskem jezeru v bližini velikega otoka opazoval rjavega lunja. Odrasla samica je v nizkem letu

preletela jezero in brez postanka nadaljevala let prek bližnjih polj.

Opazovanje v tem obdobju je vsekakor zelo zanimivo, saj je po podatkih ZOAS to komaj četrti podatek o zimskem pojavljanju te vrste pri nas. Nedvomno pa gre tudi v tem primeru za zapoznelega preletnika. Podobno velja verjetno tudi za samico rjavega lunja, ki je 19.11.1994 letela čez Ormoško jezero proti bazenom za odpadne vode. Tega dne je bilo za ta čas presenetljivo toplo, pa tudi jata 36 nad jezerom spreletavajočih se prib *Vanellus vanellus* ni delovala nič kaj zimsko. Luka Božič, Pintarjeva 16, 2106 Maribor

NAVADNA PROSENKA *Pluvialis apricaria*
GOLDEN PLOVER - In winter plumage among 1324 Lapwings on 9th March 1996

Dne 9.3.1996 sva z D. Denacem sodelovala v akciji celodnevne spremljanja selitvene dinamike vodnih ptic na nižinskem območju reke Drave. Zadolžena sva bila za zgornji del Ormoškega jezera, kjer sva bila med 6. uro zjutraj in 18. uro priča zanimivim dogajanjem. Predvsem so nama ostale v spominu pribe *Vanellus vanellus*, ki so med 8. uro zjutraj in 15. uro popoldne v različno velikih jatah bolj ali manj ves čas preletavale jezero. Največja posamezna jata je štela 320 osebkov, povečini pa so bile precej manjše. Pribe so letele razmeroma nizko in so se na območju jezera spustile tik do vodne gladine. Ko so dosegle nasprotni breg, pa so se ponovno dvignile na prejšnjo višino in nadaljevale let v smeri od zahoda proti vzhodu. Preletavanje prib je po 15. uri popolnoma prenehalo. Skupno število opaženih osebkov je bilo 1324 prib, čeprav je dejanska številka verjetno kar nekajkrat večja, saj sva najbrž pokrivala le ozek del njihovega selitvenega koridorja.

V eni izmed večjih jat, ki so jezero prečkale malo po 9. uri, sva zagledala navadno prosenko v zimskem perju. Glede na številne jate prib, ki v začetku marca vsako leto letijo čez štajersko subpanonsko območje, je navadna prosenka tukaj presenetljivo redek preletnik. Luka Božič, Pintarjeva 16, 2106 Maribor

PRODNIKI *Calidris* var.

STINTS - 12 *Calidris minuta* on 22nd September, 8 *C. minuta*, 7 *C. alpina* 24th September, and 9 *C. minuta* on 27th September 1996 at Cerknško jezero

Konec septembra se je na Rešetu na Cerknškem jezeru zadrževalo veliko število prodnikov. 22.9.1996 sem našla kar dvanajst (12) malih prodnikov, 24.9.1996 pa poleg osmih (8) malih še sedem (7) spremenljivih prodnikov. Presenečena sem bila, ko sem 27.9.1996 opazila devet (9) malih prodnikov še na Gorenjem Jezeru na enem izmed poplavljenih travnikov. Razmeroma pozni poletni prelet prodnikov je morda posledica slabega vremena v začetku septembra. Jana Kus, Tržaška cesta 51, 1111 Ljubljana

PRODNIKI *Calidris* var.

STINTS - 471 *Calidris minuta*, 112 *C. alpina* and 52 *C. ferruginea* on 22nd September 1996 at Ormož waste water basins

Vremenske razmere v ormoških bazenih za odpadne vode so dne 22.9.1996 poskrbele za svojevrsten rekord. Vreme v osrednjih delih Srednje Evrope je bilo bolj stanovitno, Sredozemlje in Balkan pa sta bila v nenehnem ciklonu; komaj je dež prenehal, je sledil nov val poslabšanja. Zaradi gnezditve polojnika in velikih koncentracij pobrežnikov so bili bazeni za odpadne vode stalno pod nadzorom lokalnih opazovalcev. Ves september je skokovito naraščalo število prodnikov in omenjenega datuma je bilo na plitvinah IV. vodnega bazena fantastičnih 471 osebkov malih prodnikov v mladostnem perju, neverjetnih 52 osebkov srpokljunih prodnikov prav tako v mladostnem perju in kar 112 osebkov spremenljivih prodnikov. Dva (2) spremenljiva prodnika sta bila prvoletna v zimskem perju s komaj vidnimi ostanki mladostnega perja, dva (2) pa odrasla med prenovo v zimsko perje; vsi drugi so bili mladostno obarvani. Z njimi se je prehranjevalo 40 togotnikov *Philomachus pugnax* (38 samic, 2 samca), osem (8) mladostnih močvirskih *Tringa glareola* in sedem mladostno obarvanih (7) črnih martinov *Tringa erythropus*. Najbolj sproščujoče pa je bilo povsem umirjeno in zaupljivo vedenje

pobrežnikov. Najbližji so v razdalji slabih štirih metrov, ob vznožju mojih nog brez obotavljanja iskali hrano, si negovali perje, spali in neprestano priletavali in odletavali. Teleskopa ali daljnogleda mi za določevanje obarvanosti perja pri najbližjih jatah sploh ni bilo treba uporabljati, tako da sem dve uri listal po dveh priročnikih, primerjal kvaliteto risb z realnostjo opazovanja in preučil obarvanost perja pri domala vsaki ptici. 30.9.1996 v bazenih ni bilo več niti enega samega prodnika! Borih 18 malih in 6 spremenljivih prodnikov se je prehranjevalo na plitvinah Ormoškega jezera. Borut Stumberger, 2282 Cirkulane 41

KAMENJAR *Arenaria interpres*

TURNSTONE - Male in summer plumage on 28th May 1995 at Ormoško jezero (also 8 *Charadrius hiaticula*)

Dne 28.5.1995, sredi gnezdilne sezone, se na Ormoškem jezeru prav gotovo nisem nadejal cele vrste za ta čas neobičajnih gostov in tudi na prvi pogled povsem prazno jezero tega ni obetalo.

Najprej sem opazil na vejah sredi jezera počivajočo malo belo čapljo *Egretta garzetta*, nekoliko stran od nje pa ribjega orla *Pandion haliaetus*, ki je tukaj, kot se je izkazalo kasneje, letoval. Videl sem še letujočega malega žagarja *Mergus albellus* in tri (3) belolične čigre *Chlidonias hybrida*, nato pa sem povsem po naključju dobil v vidno polje teleskopa precej visoko nad vodno gladino letečega kamenjarja. Odrasel osebek v čudovitem poletnem perju, verjetno samec, je z veliko hitrostjo letel po toku navzgor. Čeprav se je čez približno pet minut vračal po isti poti, ni niti za trenutek pristal in tako je to srečanje kar prehitro minilo.

Vendar zanimivosti s tem še ni bilo konec. Okoli devete ure smo v bazenih za odpadne vode opazovali osem (8) komatnih deževnikov *Charadrius hiaticula*, od katerih je bil eden še v zimskem perju, osem (8) malih prodnikov *Calidris minuta* in enega najverjetneje spolno nezrelega srpokljunega prodnika *Calidris ferruginea*. Luka Božič, Pintarjeva 16, 2106 Maribor

OZKOKLJUNI LISKONOŽEC *Phalaropus lobatus*

RED-NECKED PHALAROPE - Juvenile on 1st September 1995 and juvenile on 26th August 1996 at Ormož waste water basins

Ozkokljuni liskonožec nedvomno sodi med tiste vrste pobrežnikov, ki so slovenskim ornitologom nekoliko slabše poznane. Sam sem se imel priložnost, po že opisanem opazovanju julija 1992 na Ormoškem jezeru, na tem terenu z njim srečati še dvakrat. V obeh primerih se je liskonožec zadrževal v bližnjih bazenih za odpadne vode.

Dne 1. 9. 1995 je osebek v mladostnem perju (juv.) plaval med množico različnih pobrežnikov v zadnjem bazenu. Medtem ko je povsem mirno drsel po vodni gladini, je s svojim kot šivanka tankim kljunom obiral iz vode štrleče bilke.

Le slabo leto kasneje je bil isti bazen še bolj zanimiv. V blago oranžni poznopopol-danski uri se je v precej vodnatem bazenu zaradi razmeroma obilnega deževja v prejšnjih dneh kar gnetlo ptičev. Opazili smo: 22 mladostnih togotnikov *Philomachus pugnax*, 46 kozic *Gallinago gallinago*, 55 močvirskih martinčev *Tringa glareola*, dva (2) pikasta martinca *Tringa ochropus*, šest (6) zelenonogih martinčev *Tringa nebularia*, dva (2) rdečenoga martinca *Tringa totanus*, šest (6) črnih martinčev *Tringa erythropus*, med katerimi je bilo pet mladih, eden pa odrasel v zimskem perju, enega odraslega komatnega deževnika *Charadrius hiaticula* v zimskem perju, štiri (4) male prodnike *Calidris minuta*, štiri (4) spremenljive prodnike *Calidris alpina* in dva (2) srpokljuna prodnika *Calidris ferruginea*, enega v odraslem zimskem in drugega v mladostnem perju. V nekoliko globljem delu bazena se je zadrževal mladostni rjavovrati ponirek *Podiceps grisegena*, na koncu pa nas je med značilnim oglašanjem preletel še veliki škurh *Numenius arquata*.

Liskonožca smo opazili šele, ko smo nekaj časa že pregledovali skupino pobrežnikov. Opazovani osebek je bil tudi tokrat mladosten, poleg značilnih štirih rumenkastih prog, ki vzdolžno potekajo čez njegov hrbet, pa smo opazili tudi

njegov popolnoma jasni odsev v vodi.
Datum: 26.8.1996.

Selitvene poti ozkohljunega liskonožca potekajo precej vzhodno od naših krajev, poleg tega pa poteka selitev te vrste proti Perzijskemu zalivu in Arabskemu morju, kjer prezimuje, izrazito brez večjih postankov na evropskih tleh (COLSTON, BURTON; 1988). To deloma tudi pojasnjuje precej skromne podatke o tej vrsti v Sloveniji, čeprav bi na osnovi dosedanjih opazovanj lahko domnevali, da je liskonožec vsaj na Štajerskem v času jesenske selitve reden, vendar maloštevilen preletnik. *Luka Božič, Pintarjeva 16, 2106 Maribor*

MALI GALEB *Larus minutus*

LITTLE GULL - Juvenile on 19th October 1996 at Lake Bled

Ko sem 19.10.1996 popisoval ptice na gorenjskih jezerih, sem ob osmih zjutraj na sredini Blejskega jezera opazil malega galeba *Larus minutus*. Z ugotavljanjem njegove velikosti nisem imel težav, saj je bil le meter stran od dolgorepe race *Anas acuta* in nekaj več od rečnega galeba *Larus ridibundus*. Med plavanjem se je opazno pozibaval po mirni gladini jezera. Neprestano je iz vode pobiral drobne stvari, verjetno insekte. V letu me je spominjal na majšo čigro. Deloval je lahkotno, s pogostim spreminjanjem smeri. Šlo je za mlajši osebek, verjetno prvoletni. Na koncu belega repa se je lepo videla na sredini prekinjena črna črta. Črno črto je imel tudi na perutih: potekala je podobno kot pri mlademu triprstem galebu *Rissa tridactyla*. Na glavi je imel temnejše lise, kljun je bil črn.

To je bilo moje prvo srečanje s to vrsto na Gorenjskem. *Tomaž Mihelič, Gradnikova 63, 4240 Radovljica*

POVODNI KOS *Cinclus cinclus*

DIPPER - On 5th November 1996 at Sedmera jezera (1685 m) in the Julian Alps

5.11.1996 sem v okviru službenega terenskega dela obiskal dolino Sedmerih jezer. Ob koči, točnej ob Močivcu, sem splasil povodnega kosa. Čeprav sem v tem letu dolino od maja do novembra obiskal šestkrat, sem ga tokrat srečal

prvič. *Davorin Tome, Jamova 66, 1000 Ljubljana*

SIVA PEVKA *Prunella modularis*

HEDGE ACCENTOR - 2 (one singing) on 22nd April 1995 at Sečovlje Salina

22. aprila 1995 smo skupaj z B. Vidic in R. Picigo obročkali ptice na običajnem mestu na obrobju solin v Sečovljah. Večkrat sem zaslišal v jarku, poraščenim s trnjem, značilno oglašanje sive pevke. Ker je ta datum za prelet te vrste precej pozen, sem pomislil, da se pač oglaša kakšna druga vrsta s podobnim glasom. Ob tem je treba vedeti, da siva pevka v solinah ne gnezdi in da se na preletu številčno pojavlja sredi marca. Na moje veliko začudenje pa je nato siva pevka začela tudi peti. Medtem ko je še pela, sem opazil, da se je v mrežo ujela druga siva pevka. Tako sem imel v roki eno, druga pa je še zmeraj pela v jarku. Mislim, da je to res pozen datum spomladanskega pojavljanja te vrste na robu solin. *Dare Sere, Langusova 10, 1000 Ljubljana*

PLANINSKA PEVKA *Prunella collaris*

ALPINE ACCENTOR - On 23th December 1996 at Lom mountain pasture (1090m) in the Julian Alps

23. decembra 1993 sem popisoval ptice v Triglavskem narodnem parku v okviru Zimskega ornitološkega atlasa. Na planini Lom (1090 m) nad Tolminom sem po naključju med planšarskimi bajtami na tleh opazil planinsko pevko, ki se je prehranjevala na predelu, kjer je skopnel sneg. Ker ni bila plašna, sem jo večkrat od

blizu fotografiral. Ko sem se ji le preveč približal, je zletela malo stran, ali pa se je usedla na okno ali na streho in celo zletela v samo planšarsko bajto. Zato sem postavil ob sami bajti mrežo, da bi ujel to planinsko pevko in jo obročkal. Kar nekaj časa je trajalo, da se je ujela v mrežo. Ker ni bila plašna, je večkrat zletela pod mrežo ali nad mrežo, najraje pa je sedela na tleh, tako da jo je bilo včasih težko opaziti. Najprej sem jo obročkal, izmeril dolžino peruti (105 mm), jo v roki fotografiral in nato izpustil. *Dare Šere, Langusova 10, 1000 Ljubljana*

PUŠČAVEC *Monticola solitarius*

BLUE ROCKTRUSH - 2 juvenile males on 29th September 1996 on Srakane Vele island (Croatia)

Zgodaj zjutraj, ko je družčina po zabavnem večeru in veseli noči še prej ko ne spala in so prvi kolegi zaradi neznosne žeje ravnokar vstajali, sem v edini vasici na Velikih Srakanah (Kvarner, Hrvaška) v jutranjem mraku zaslišal nenavadno oglašanje. Ker se ga je dalo slišati le v presledkih, zdaj iz ene, zdaj iz druge smeri, in ga doslej še nikoli nisem slišal, sem pohitel za hišo, dvignil in izostril teleskop. Povsem samoumevno je pred mano na strehi sedel samec puščavca. Na zvoniku vaške cerkvice kakih 50 m stran pa je prepeval še drugi samec. Ptici sta posedali na slemenih streh ali razvalinah, se občasno spreletavali s strehe na streho in lovili tako, da sta poletavali v zrak. Po desetminutnem opazovanju sem oba izrazito modra puščavca z motno rumeno obrobljenimi krovci in z nekaj manj obrobami na prsih določil za prvoletna samca. Kmalu sta odletela v smeri severnega dela otoka; tu bi ju na skalnatem območju najvišjega otoškega predela laično tudi pričakoval, vendar ju ne prej in ne kasneje v štiridnevem obisku ni bilo videti. Ker se je pisal 29.9.1996, je prisotnost puščavcev na otoku, kjer vrsta ne gnezdí, fenološko vsekakor zanimiva. Izjemni gostitelj zbrane družbe, Henrik Ciglič, mi je povedal, da je puščavca v času jesenske selitve pred nekaj leti tu že opazoval. *Borut Štumberger, 2282 Cirkulane 41*

BRINOVKA *Turdus pilaris*

FIELDFARE - Nest found on 30th April 1996 near Obrov (Primorska region)

30.4.1996 sem si v Brkinih ogledoval teren za ornitološke popise. Pri kraju Gradišče blizu Obrova (OAS - 4/42) sem na črnem boru, 1m od tal, našel zasedeno gnezdo brinovke. Podatek objavljam, ker tako jugozahodno do sedaj brinovka kot gnezdílka še ni bila odkrita in zaradi dokumentiranja gnezditvenega razširjanja te vrste pri nas. *Davorin Tome, Jamova 66, 1000 Ljubljana*

TAMARISKOVKA *Acrocephalus melanopogon*

MOUSTACHED WARBLER - Juvenile on 6th August 1994 at Cerkníško jezero

6. avgusta 1994 smo J. Kozjak, T. Trilar in avtor te notice obročkali ptiče ob Strženu v osrednjem delu Cerkníškega jezera. Sredi dneva se je med drugimi trstnicami ujel v mrežo prvoletni (1y) osebek tamariskovke. Biometrični podatki so bili naslednji: dolžina peruti 56 mm in teža 10.5 grama. Na jeziku je imela še črni pikici, ki sta značilni za mladiče oziroma prvoletne osebkke. Pozneje, ko se ptica seli, in sicer konec septembra ali najbolj pogosto v sredini oktobra, te dve pikici nista več vidni. Do sedaj nam te vrste še ni uspelo obročkati na Cerkníškem jezeru. Tudi na selitvi ali preletu ne. Ker je 6. avgust še prezgoden datum za selitev, se zastavlja vprašanje, ali gre za pognezditveno razpršenost mladičev ali pa vendarle za možnost, da bi tamariskovka občasno gnezdila na Cerkníškem jezeru. *Dare Šere, Langusova 10, 1000 Ljubljana*

GRAHASTA PENICA *Sylvia nisoria*

BARRED WARBLER - Juvenile on 1st November 1994 at Ljubljansko barje

1. novembra 1994 sva z Bogdanom Vidicem obročkala ptiče na običajnem mestu v Partah ob Iščici na Ljubljanskem barju. Zadnje dni oktobra je bilo zelo nestalno in deževno vreme in šele kasneje se je nekoliko umirilo. Tako sva v mreži zagledala za ta čas zelo neobičajnega ptiča. Ujela se je namreč prvoletna (1y)

grahasta penica *Sylvia nisoria*. Naj na-vedem še zbrane biometrične podatke: dolžina peruti 88 mm in teža 28.8 grama. Seveda sem jo v roki tudi dokumentarno fotografiral. Do sedaj najbolj kasen podatek pri nas izvira iz leta 1979, ko sem grahasto penico ujel v Jaršah ob Savi, in sicer 21. novembra. *Dare Sere, Langusova 10, 1000 Ljubljana*

MLINARČEK *Sylvia curruca*
LESSER WHITETHROAT - Adult with 2 young on 25th 1995 at Maribor

V letih 1993 in 1994 sem na območju Studencev pri Mariboru večkrat poslušal petje mlinarčka sredi gnezdilnega obdobja. V obeh letih je pel od maja do julija kar po vrtovih v okolici naše hiše. Temu nisem posvečal posebne pozornosti, saj sem sicer neutrudno prepevajočo ptico imel za negnezdeči osebek. Do takrat sem namreč mlinarčka poznal predvsem kot množičnega gnezdilca pohorskih visokih barij na nadmorski višini nad 1200 metrov. Dne 25.6.1995 pa sem na sosedovem dvorišču opazoval odraslega mlinarčka, ki je krmil vsaj dva letenja še zelo nevesča mladiča, kar je nedvomen dokaz o gnezditvi te vrste v neposredni bližini. *Luka Božič, Pintarjeva 16, 2106 Maribor*

ČRNOGLAVKA *Sylvia atricapilla*
BLACKCAP - 3 wintering on January 1996 at Slovenska Bistrica

Med novoletnimi prazniki, 2. januarja 1996, sem skozi okno opazoval "boj" med kosi, brinovkami in škorci za jabolka, ki sem jih bil nastavljal po drevju. Toda priletel je še en konkurent - samica črnoglavke, ki ji je uspelo nekajkrat kljuniti v ostanke jabolka. Čez čas sem opazil še samca črnoglavke in ta nepričakovani "par" je postal reden gost na drevesu pod mojim oknom. Privoščil pa si je tudi ocvirke, ki sem jih nastavljal med drevesne razpoke. Ta opažanja sem nato podkrepil še z lovom za obročkanje. Prvič v tem letu sem razpel mreže 21. januarja in ujel samico črnoglavke, naslednjo nedeljo (28. januarja) pa sta se ujela kar dva samca črnoglavke.

Glede na dosedanja kar redka pojavljanja črnoglavk v zimskem času (ZOAS -

Sovinc 1994) ocenjujem, da je zadrževanje teh ptic okoli mojega doma v Slovenski Bistrici tudi posledica primernega okolja in zadostne hrane. Poleg grmičevja je zelo dobro obrodila indijska trta, ki se razprostira čez južno in vzhodno fasado hiše. To pozobajo tudi kosi, šmarnice in taščice že v novembru, letos pa so jo škorci in kosi obirali do konca decembra. Tudi s krmljenjem drugih ptičev sem začel že v začetku novembra, tako da je bilo raznovrstne hrane v obilju. Spremljanje "trta" je bilo potem ves februar lažje opazovati, ker so imele črnoglavke na nogi obroček. Za konec moram priznati, da mi je zaigralo srce, ko sem ugotovil, da so "moje" črnoglavke še vedno tu in vztrajajo ob dobri hrani, kljub neobičajno slabemu vremenu. *Iztok Vreš, Grogova 6, 2310 Slovenska Bistrica*

KROKAR *Corvus corax*
COMMON RAVEN - Pair feeding their young on 4th September 1996 at Vrhnika

Od 15.7. do 27.7.1996 je bil med delom na zaznamovalni postaji opazovan par krogarjev, ki sta dva- do trikrat dnevno letela na bližnje smetišče na Vrhniki po hrano (izjemi sta 25.7., ko je bil opažen le en osebek s hrano, in 26.7., ko ni bil opažen nobeden). Vedno sta se vračala v smeri proti Močilniku, zato sva 24.7. z D. Šeretom pregledala tamkajšnje stene. Gnezda kljub ugodnim skalnim policam in relativnemu miru nisva našla. Naslednjega dne, 25.7., sva način opazovanja spremenila, saj je visoko drevje v okolici postaje onemogočilo zasledovanje krogarja z daljnogledom tako dolgo, da bi natančneje določili lokacijo gnezda. Medtem ko je krogar na smetišču iskal hrano, kar je lahko trajalo dobre pol ure, sem se odpeljala na bolj pregledno mesto. Z daljnogledom sem nato sledila vračajoči se ptici do gnezda levo od kamnoloma nad Verdom, kjer je dobesečno poniknila.

Ker je krogar zadnja leta bolj številčen gnezdilec v Sloveniji, je seveda možno, da je par gnezdil na drevesu in ne na skalni polici (v podporo temu bi lahko bilo dejstvo, da mnoge stene pri Verdu s primernimi policami redno uporabljajo plezalci za vadbo).

Krokarja sem opazovala tudi v avgustu (9. 8. par s hrano) in začetku septembra (3. 9., 4. 9., obakrat en osebek s hrano), vendar sta nazadnje letela v smeri proti Močilniku. Med prvim in zadnjim opazovanjem je minilo 52 dni. V literaturi zasledimo, da mladiči zapustijo gnezdo po 5-6 tednih (35-42 dneh), torej bi lahko septembrski opazovanji pomenili krmljenje že speljanih mladičev, ki pa se še niso sposobni samostojno prehranjevati.

Zbrani podatki se mi zdijo zanimivi zaradi poznega gnezdenja, saj se krokarjevi mladiči običajno speljejo že v začetku maja. *Katarina Senegačnik, Gorkičeva 14, 1000 Ljubljana*

ROŽASTI ŠKOREC *Sturnus roseus*

ROSY STARLING - Subadult male and female on 30th May 1995 on Srakane Vele island (Croatia)

Na majhnem otoku Srakane Vele, ki leži med Lošinjem in Suskom, sva s H. Cigličem 30. maja 1995 med popisom tamkajšnjih gnezdljk opazovala dva izjemno zanimiva preletnika: rožasta škorca *Sturnus roseus*. Ptici sta posedali na zibajočih se steblih trstenike *Arundo spec.* na severozahodnem obrobju vasi. Videti sta bili utrujeni, saj sta dolgo časa ždeli na miru, se potem, ko sem se jima s fotografskim aparatom preveč približal, samo spreleteli in nedaleč stran ponovno

sedli na trsteniko, tokrat na skupino bolj osamljenih steblik ob poti. Glede na to, da je tistega dne popoldne pričel pihati jugozahodnik - nebo je prekrila mrčava megla, ki je naslednje jutro prinesla dež - je bilo najbolj verjetno, da sta ptici ravno preleteli Jadransko morje, kajti bilo je očitno, da sta potrebni predvsem počitka.

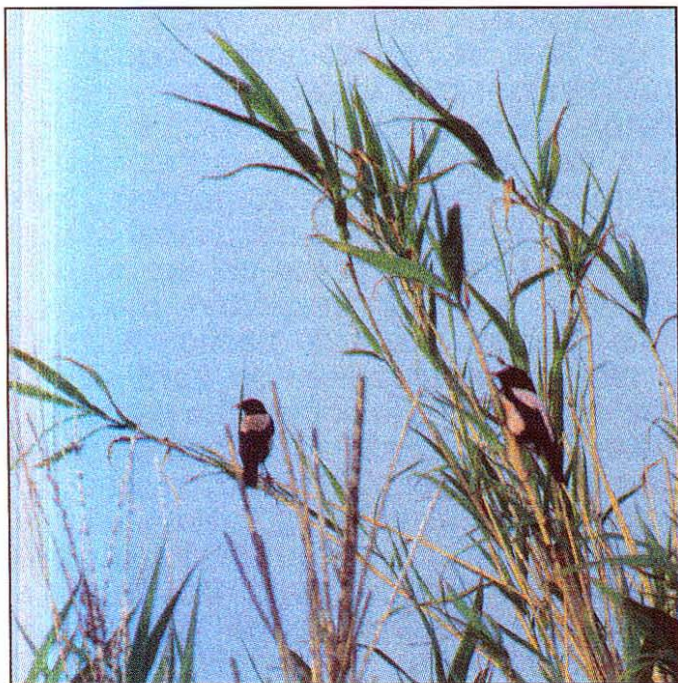
Škorca sta bila nekoliko različno obarvana; medtem k je bil eden značilno rožnat, čeprav precej blede nadahnen, je bil drugi na teh za prepoznavo odločilnih mestih (po hrbtu in trebuhu) kratkomalo siv. Iz literature je mogoče razbrati, da se rožasti škorec sijoče obarva šele po dospetju v gnezditveno prebivališče. Zato bi lahko sklepali, da sta bili opazovani ptici samec in samica, spolno dozorevajoč par.

Presenetljiva gosta sva opazovala od 17h do 18.30h. Naslednje jutro sva ju zaman iskala po otoku. *Iztok Geister, Kocjančiči 18, 6276 Pobegi*

ŠKRLATEC *Carpodacus erythrinus*

COMMON ROSEFINCH - Singing male on 2nd June and 17th July 1996 at Cerknisko jezero

Dne 2. 6. 1996 me je v grmu ob Lipsejščici presenetila živo rdeče obarvana ptica z močnim kljunom. Ob pomoči priročnika sem ugotovila, da gre za škrlatca. Bil je odrasel samec (prvo in drugoletni so namreč obarvani sivo) in je vztrajno pel. 17. 7. 1996 sem ga zopet zaslišala na jasi ob cesti na Goričice (vas za Lipsenjem). Sodeč po objavah v *Acrocephalus* škrlatec v preteklih letih ni bil pogosto opažen, na Cerkniskem jezeru pa ima status nekdanjega gnezdilca (*Acrocephalus* 56-57/57). Opazanja v lanskem poletju pa seveda dajejo slutiti, da škrlatec na Cerkniskem jezeru zopet gnezdi. *Jana Kus, Tržaška cesta 51, 1111 Ljubljana*

Zanimiva opažanja ptic ob reki Krki Interesting observations on the Krka river

Reka Krka je ornitološko razmeroma slabo poznana. Ob rednem mesečnem štetju labodov grbcev na reki Krki v preteklih letih (1995/96) ter ob nekaterih naključnih obiskih reke smo zabeležili več zanimivih opažanj ptic. Petindevetdeset kilometrov dolga reka Krka postaja z nizom zanimivih habitatov s stališča ornitofavne vse bolj zanimivo območje, ki ga bo treba bolj sistematično raziskati, še zlasti v spodnjem toku, kjer je v sosedstvu poplavnega Krakovskega gozda zabeležena velika vrstna pestrost.

V prispevku so opazovanja združili: Andrej Hudoklin (AH), Božidar Magajna (BM), Andrej Sovinc (AS) in Dare Šere (DŠ).

Čopasti ponirek *Podiceps cristatus*

Redno opazovani posamezni osebki na Krki v zimskem obdobju (AH).

Mala bela čaplja *Egretta garzetta*

Opazovana na poplavljenem travniku pri Dobravi, 15. 4. 1996 (AH, AS)

Velika bela čaplja *Egretta alba*

18. 1. 1996, pri Malencah, en osebek (AH, DŠ).

Črna štokrlja *Ciconia nigra*

Pogosto opazovana na poplavnih ravninah (15. 4. 96) ob Krki na obrobju Krakovskega gozda tako v preteklem kot letošnjem letu. Ocenjujemo, da gnezdit v Krakovskem gozdu vsaj dva para. Gnezditve po davnem letu 1975 na tem območju ni bila potrjena (AH, DŠ).

Bela štokrlja *Ciconia ciconia* z nemškim obročkom

V vasi Čadraže letos že tretje leto uspešno gnezdi par štokelj, ki si je gnezdo zgradil na električnem drogu. Vaščani so naju opozorili, da ima eden od staršev obroček. Po krajšem opazovanju s telesko-

pom ni bilo težko prebrati obročka. Izkazalo se je, da gre za belo štokrljo, ki je bila leta 1992 obročkana v gnezdu na Gradiščanskem v Avstriji (AH, DŠ).

Labod grbec *Cygnus olor* s poljskim obročkom

21. decembra 1995 sva na Krki pri Srebričah, nekaj kilometrov nad Novim mestom, opazila skupino desetih labodov. Najino pozornost je pritegnil labod z rumenim vratnim obročkom (AH 90), ki so značilni za poljske obročkovalce. Skupina poljskih labodov je na Krki prezimovala vse do konca januarja. Pridružili so se večji skupini labodov, najraje pa so se zadrževali na poplavnih travnikih in njivah ob izlivu reke Temenice pri Zalogu (AH, DŠ).

Reglja *Anas querquedula*

19. 3. 1996, Pirošica, 16 osebkov (AH, DŠ).

Tatarska žvižgavka *Netta rufina*

5. 11. 1994, osamljena samica pri Zalogu. Nova vrsta za Dolenjsko (AH, AS).

Sivka *Aythya ferina*

5. 11. 1994 pri Zalogu, 4 osebki (AS); 13. 3. 1996 na Lešnici, ob labodih pet osebkov (AH).

Čopasta črnica *Aythya fuligula*

18. 1. 1996, Srebriče, 11 osebkov (AH, DŠ).

Zvonec *Bucephala clangula*

18. 2. in 1. 3. 1996, na reki Krki pri Malencah, en osebek. (AH).

Rjavi lunj *Circus aeruginosus*

17. 4. 1996, Malence, poplavni travniki (DŠ).

Pepelasti lunj *Circus cyaneus*

Pogosto opazovan ob Krki v zimskem obdobju in času preleta (6. 10. 96, AH).

Kanja *Buteo buteo* z italijanskim obročkom

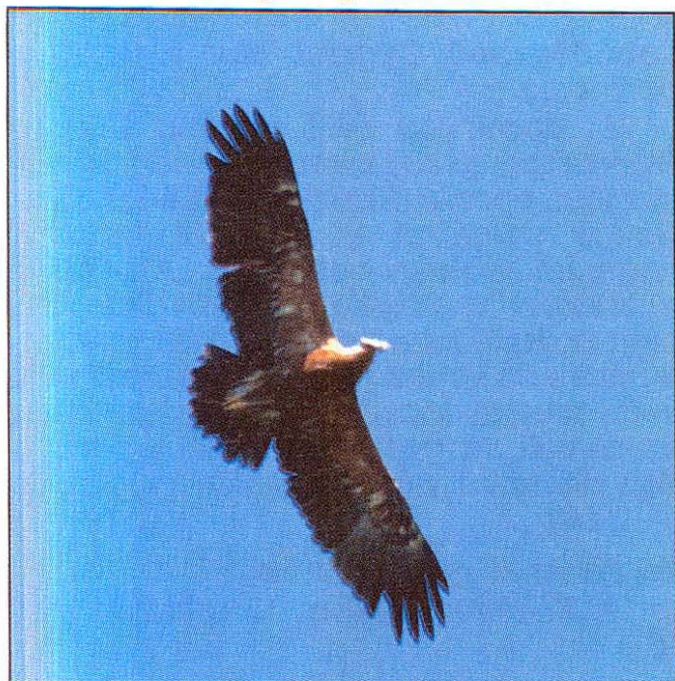
Nad Kostanjevico je bila najdena onemogla kanja, ki je bila obročkana v centru za rehabilitacijo poškodovanih ptičev v Italiji. Po okrevanju je bila spuščena (DŠ).

Koconoga kanja *Buteo lagopus*

18. 2. 1996, ob reki Krki, na obrobju

Krakovskega gozda, pri vasi Koprivnik (AH).

Mali klinkač *Aquila pomarina*

Letos večkrat opazovan ob reki Krki na obrobju Krakovskega gozda, 28. 7. 1996 fotografiran par, prav tako v preteklem letu (AH). Očitno gre za gnezditve v Krakovskem gozdu, na katero je leta 1975 opozoril Šmerdu (AH, AS, DŠ).

Rdečenoga postovka *Falco vespertinus*

Na njivi pri Dobravi, april 1996, par na preletu (AH, AS).

Škrjančar *Falco subbuteo*

Pogosto opazovan (28. 5. 1996) ob spodnjem teku reke (AH, DŠ).

Sokol selec *Falco peregrinus*

1. 7. 1996, na električnem drogu pri Kostanjevici na Krki, drugoletna samica. Eno redkih opažanj v tem delu Slovenije (AH, DŠ).

Prepelica *Coturnix coturnix*

Hrvaški brod, travniki na obrobju Krakovskega gozda, julij 1996 (AH, AS).

Grahasta tukalica *Porzana porzana*

14. 8. 1995, Krka pri Žužemberku, ena obročkana (BM, DŠ).

Kosec *Crex crex*

20. 6. 1995, poplavni travniki ob izlivu reke Temenice pri Zalogu, samec pel (AH, AS).

Mali deževnik *Charadrius dubius*

Leta 1995 gnezdil na nasipu pri izlivu Temenice v Krko. Pogosto viden na prodiščih v spodnjem teku Krke (AS).

Pribe *Vanellus vanellus*

19. marca so najino pozornost ob štetju labodov pritegnile jate prib, ki so potovale po dolini reke Krke na vzhod. V dobrih dveh urah (med 8. in 10. uro) sva opazila sedem večjih jat, ki so skupaj štejele okoli 1600 osebkov (AH, DŠ).

Mali prodnik *Calidris minuta*

27. 9. 1996, poplavni travnik pri Dobravi, 6 osebkov (AH, AS).

Spremenljivi prodnik *Calidris alpina*

27. 9. 1996, poplavni travnik pri Dobravi, en osebek, prvi zapis za Dolenjsko (AH, AS).

Togotnik *Philomachus pugnax*

17. 4. 1996, šest osebkov pri Hrvaškem Brodu (DŠ), 27. 9. 1996, trije pri Dobravi (AH, AS).

Kozica *Gallinago gallinago*

22. 11. 1995, ob reki pri Podbočju, en osebek (AH, DŠ).

Veliki škurh *Numenius arquata*

26. 6. 1996, sedem velikih škurhov na travniku pri Sentjakobu (AH, DŠ).

Mali martinec *Actitis hypoleucos*

Na reki pogosto opazovan 17. 4. in 26. 7. 1996 (AH, DŠ).

Beloperuta čigra *Chlidonias leucopterus*

Julij 1996, na gramoznico pri Krški vasi (AH, AS).

Vodomec *Alcedo atthis* z nemškim obročkom

26. 11. 1995 je bil pri Podbočju (Slivje) najden mrtev samec, ki je bil obročkana 25. 7. 1995 v Langebrucku, Nemčija (DŠ).

Srednji detel *Dendrocopus medius*

Pogost na območju Krakovskega gozda, 15. 8. 1995 opažen tudi pri Žužemberku (BM, DŠ).

Kmečka lastovka *Hirundo rustica*

Zanimiva zgodnja opažanja: 27. 3. 1995, nad Krko pri Podgozdu, 6 osebkov, zjutraj, -3 stopinje Celzija (BM, DŠ); 19. 3.

1996, Cerklje ob Krki, 4 osebk, nad reko Krko (AH, DŠ).

Mestna lastovka *Delichon urbica*

27. 3. 1995, en osebek ob Krki pri Podgozdu, zjutraj -3 stopinje Celzija (BM, DŠ).

Rumena pastirica *Motacilla flava*

Julij 1995, vsaj en par gnezdil na rekultiviranih površinah v Zalogu, novo gnezdišče za JV Slovenijo (AS).

Veliki slavec *Luscinia luscinia*

En osebek, obročkan, 15. 8. 1995, Žužemberk (BM, DŠ).

Navadni kupčar *Oenanthe oenanthe*

3. 9. 1995, njive pri Kronovem, okoli 25 osebkov (AH).

Rumeni vrtnik *Hippolais icterina*

28. 5. 1996, pel nad poplavnimi travniki pri Malencah (AH, DŠ).

Belovrati muhar *Ficedula albicollis*

17. 4. 1995, en osebek opazovan pri Hrvaškem Brodu (DŠ).

Črnočeli srakoper *Lanius minor*

Julij 1995, Hrvaški Brod in Mršeča vas; 15. 8. 1996 Bela cerkev ter zadnji opažanji 6. 10. 1996, po en osebek pri Malencah in pri Borštu, sta zanimivi tudi s fenološkega stališča (AH).

Veliki srakoper *Lanius excubitor*

21. 12. 1995, Kronovo; 18. 2. 1996, Cerklje; 19. 3. 1996, Lešnica, vsakič po en osebek (AH, DŠ).

Trstni strnad *Emberiza schoeniclus*

21. 12. 1995, Srebrniče (AH, DŠ).

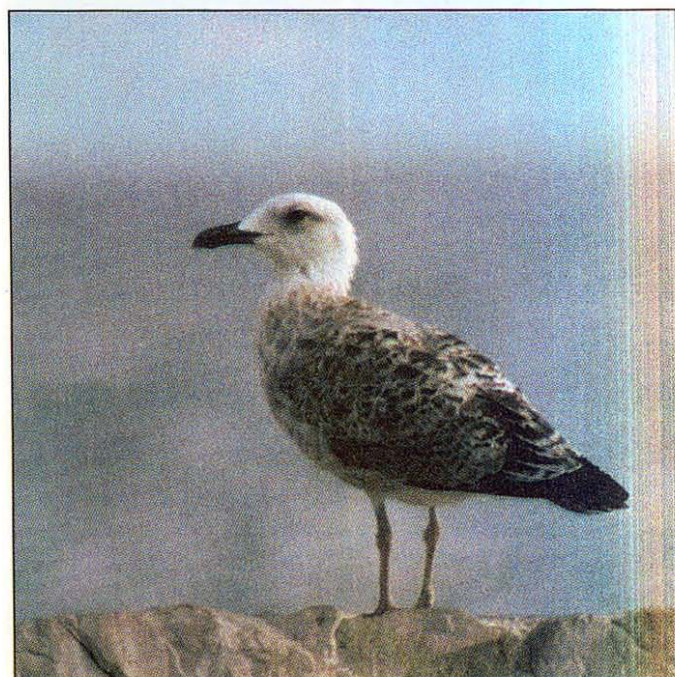
Veliki strnad *Emberiza calandra*

17. 4. in 28. 5. 1996, poplavni travniki pri Malencah, dva pela (DŠ).

Andrej Hudoklin, Ob Sušici 15,
8350 Dolenjske Toplice

Dare Šere, Langusova 10,
1000 Ljubljana

Skrivnostna fotografija Mystery photograph

Katera vrsta je to? Can you identify the species?
(I. A. Božič)

Cipa ali škrijanec? To je prvo vprašanje, ki ga prebuja skrivnostna fotografija iz prejšnje številke *Acrocephalus*. ALSTRÖM in MILD sta to dilemo odločno razrešila takole: 1) precej dolg in ne tako težak kljun, 2) precej dolge noge, 3) razločno temen brk, blede predbrkovna maroga in temna črta na podbradku, 4) glava brez sledu čopke, 6) rahlo progaste prsi in 7) močno vzorčasti srednji krovci "izločajo škrijanca iz igre" (ALSTRÖM & MILD 1987).

Ptica na skrivnostni fotografiji iz 77. št. *Acrocephalus* naj bi potemtakem bila cipa. Obrabljeno perje izdaja odrasel osebek pred golitvijo, se pravi najverjetneje v predgnezditvenem obdobju, kar lahko pomeni, da je ptica na selitvi. S starostjo se namreč progavost po prsih pri cipah spreminja. Mladostna rjava cipa na primer je po prsih močno progasta, kasneje pa povsem drugačna. Tako lahko takoj izločimo vse izrazito progaste cipe od evropskih drevesne *Anthus trivialis* in male *A. pratensis* do azijskih olivnozele ne cipe *A. hodgsoni* in tundrice *A. gustavi*.

Na sredi med temi manjšimi, progastimi in večjimi neprogastimi cipami je po velikosti vriskarica *A. spinoletta*, ki je tudi

Rjava cipa *Anthus campestris*, 17. 4. 1997, Krapje (Pomurje)

Tawny Pipit *Anthus campestris* on 17th April 1997 at Krapje (the Mura region), (F. Bračko)

brez prog po prsih. Toda njene noge so temne in ne svetle, še najmanj pa tako oranžne kot noge ptice na naši sliki. Topla marelično rumenkasta barva vrhov in robov krovnih in letalnih peres navajata na pomisel, da gre za rjavo cipo *A. campestris*. Toda kljun se zdi prekratek in preveč koničast za rjavo cipo, zato je razumljivo, da pomislimo na katero od azijskih cip, s katerimi si je posebno v mladostnem perju rjava cipa zelo podobna.

Sorazmerno težak kljun, le rahlo črtkasto oprsje (brez črt na bokih), razločna nadočesna maroga in dolge noge so značilnosti večjih cip: rjave *A. campestris*, dolgokljune *A. similis*, ostrožne *A. richardi* in mongolska *A. godlewski*. Najdaljši in zato na videz najbolj šilast kljun ima dolgokljuna cipa, najkrajšega, zato pa na videz koničastega mongolske cipa. Kljun ptice na skrivnostni fotografiji iz 77. št. *Acrocephalusa* za rjavo cipo nikakor ni tipičen. Preveč koničast je, daje vtis, kot da bi bil spodaj priostren, a to je najbrž le videti tako, ker je spodnja polovica kljuna na konici temnejša. Mor-da je tudi zaradi rahlo zamaknjene glave kljun videti manjši, kot bi se za rjavo cipo spodobilo.

Kako pa je s progavostjo oziroma boljše črtkanostjo po prsih pri teh večjih cipah? Nabolj progasta je po prsih ostrožna, opazno manj, le rahlo črtkani sta dolgokljuna in mongolska, medtem ko za rjavo velja, da je povsem brez črtic. Za ptico na fotografiji ni mogoče reči, da je povsem brez črt na prsih, žal pa ne pozira tako, da bi se o tem dalo kaj več povedati. Je pa na obrazu teh cip še neka značilnost, ki ni vsem skupna. To je temna črta na licu, med očesom in kljunom, ki je tipična za rjavo in manj za dolgokljuno cipo. Naša cipa ima potemtakem z izjemo kljuna vse značilnosti rjave cipe, med temi tudi najpomembnejšo črto na licu.

Ker neoporečnega dokaza, da je pred nami rjava cipa, nimamo, si moremo pomagati z ornitološko prakso, ki pozna tudi marsikatero izjemo od pravila. Tako je bila v Angliji leta 1986 ujeta drevesna cipa, ki so jo zaradi velikosti in oblike glave sprva določili kot rjavo cipo (DUNCAN 1986). Večje cipe imajo namreč značilno "brezčelno glavo", kjer glava poševno prehaja v kljun brez čelnega padca. Kdor je že opazoval rjavo cipo, bo vedel, za kaj gre. No, ptica na naši sliki resnici na ljubo ne daje takšnega vtisa, saj je čelo lepo izraženo. Bolj ko se ji hočemo z determinacijo približati, bolj se od rjave cipe oddaljujemo. Pa vendar smemo reči, da je ptica s tem motečim kljunom, ki jo je 17. aprila 1996 pri vasi Krapje v Pomurju fotografiral Franc Bračko, bržkone res rjava cipa. Podrobnosti o dogodku pa ste že prebrali v rubriki Iz ornitološke beležnice v prejšnji številki *Acrocephalusa*.

Iztok Geister

LITERATURA

ALSTRÖM, P., K. MILD (1987): Mystery photographs 122. *British Birds* 80: 50-52.

DUNCAN, R. A. (1989): Tree Pipit with Tawny Pipit measurements. *British Birds* 82: 221-223.

Kazalo XVII. letnika (1996)

Index of Volume XVII (1996)

Uredil: Andrej SOVINC

Imensko kazalo

Index of authors

Božič, I.A.: Gnezditvene navade sive pastirice *Motacilla cinerea* v osrednji Sloveniji (Breeding habits of the Grey Wagtail *Motacilla cinerea* in central Slovenia) 78-79/144-152

Božič, I.A.: Iz ornitološke beležnice - *Cygnus olor* 75-76/81, *Himantopus himantopus* 75-76/84, *Calidris alpina* 75-76/84

Božič, I.A.: Srečanja z rumeno pastirico *Motacilla flava* (Encounter with the Yellow Wagtail *Motacilla flava*) 74/25-27

Božič, L.: Iz ornitološke beležnice - *Hieraeetus pennatus* 75-76/83, *Melanitta fusca* 78-79/162, *Circus aeruginosus* 78-79/162, *Pluvialis apricaria* 78-79/163, *Areanaria interpres* 78-79/164, *Phalaropus lobatus* 78-79/164, *Sylvia curruca* 78-79/167

Bračko, F.: glej Štumberger, B.

Bračko, F.: glej Vrhar, I.

Bračko, F.: Iz ornitološke beležnice - *Ixobrychus minutus* 74/28, *Ciconia nigra* 74/29, *Falco columbarius* 74/32, *Cygnus olor* 75-76/81, *Crex crex* 77/129, *Riparia riparia* 77/131, *Anthus campestris* 77/131

Bračko, F., Janžekovič, F.: Jesensko-zimska gnezditvev krokarja *Corvus corax* v Mariboru (Autumn-winter breeding by the Raven *Corvus corax* in Maribor) 75-76/72-75

Bračko, F., Sovinc, A., Štumberger, B., Trontelj, P., Vogrin, M.: Pismo uredništvu 75-76/94

Bračko, F.: Razširjenost laboda grbca *Cygnus olor* v severovzhodni Sloveniji (Distribution of the Mute Swan *Cygnus olor* in NE Slovenia) 77/113-116

Ciglič, H., Sovinc, A.: Potrjeno gnezdenje črnogrlega ponirka *Podiceps nigricollis* v Sloveniji (Confirmed breeding by the Black-necked Grebe *Podiceps nigricollis* in Slovenia) 75-76/43-46

Denac, D.: Prvo opazovanje malega rumenonogega martinca *Tringa flavipes* v Sloveniji (First observation of the Lesser Yellowlegs *Tringa flavipes* in Slovenia) 75-76/59-60

Fekonja, D.: Iz ornitološke beležnice - *Podiceps auritus* 74/28

Geister, I.: Iz ornitološke beležnice - *Sturnus roseus* 78-79/168

Geister, I.: Kirka mi je povedala (Circe told me) 75-76/41-42

Geister, I.: Nove knjige 75-76/91-92

Geister, I., Tome, D.: Rezultati ankete o reviji *Acrocephalus* (Results of the questionnaire on the journal *Acrocephalus*) 74/1

Geister, I.: Skrivnostna fotografija 74/40, 78-79/171

Geister, I.: Šašljeva višnjeva taščica (Šašelj's Bluethroath) 74/4-6

Geister, I.: Ubežnice - *Calonetta leucophrys* 75-76/87

Gobec, M.: Iz ornitološke beležnice - *Dendrocopus leucotos* 74/36, *Pytyoprogne rupestris* 74/36, *Hirundo rustica* 74/36

Gorišek, M.: Iz ornitološke beležnice - *Ficedula albicollis* 74/38

Gregori, J.: Belohrtbi detel *Dendrocopus leucotos* gnezdi na Gorjancih (White-backed Woodpecker *Dendrocopus leucotos* breeding in Gorjanci Mountains (SE Slovenia)) 78-79/153-155

- Hudoklin, A.: Iz ornitološke beležnice - *Gavia stellata* 75-76/80, *Ciconia ciconia* 75-76/80, *Gyps fulvus* 75-76/82
- Hudoklin, A.: Labodi grbci *Cygnus olor* na reki Krki (Mute Swans *Cygnus olor* on the Krka river 77/107-112
- Hudoklin, A.: Ornitološko zanimivi kraji - Mestni log pri Metliki, Zgornji tok Lahinje 75-76/88-91
- Hudoklin, A., Šere, D.: Zanimiva opažanja ptic ob reki Krki (Interesting observations on the Krka river) 78-79/169-171
- Jan, Ž., Slivnik, J.: Mnenja turistov in domačinov o ogroženosti laboda grbca *Cygnus olor* na Blejskem jezeru (Opinions of tourists and the locals regarding the threat status of the Mute Swan *Cygnus olor* at Lake Bled) 77/117-125
- Jančar, T.: Iz ornitološke beležnice - *Strix uralensis* 74/35, *Lullula arborea* 74/36, *Corvus corax* 74/39
- Janžekovič, F.: glej Bračko, F.
- Kmecl, P., Rižner, K.: Iz ornitološke beležnice - *Calidris temminckii* 74/34
- Kmecl, P., Rižner, K.: Ubežnice - *Lonchura punctulata* 75-76/86
- Korošec, L.: Iz ornitološke beležnice - *Mergus merganser* 74/30, *Clangula hyemalis* 74/31, *Bucephala clangula* 74/31, *Buteo lagopus* 74/31, *Branta canadensis* 75-76/82
- Košir, M.: Iz ornitološke beležnice - *Grus grus* 74/33, *Tichodroma muraria* 74/38, *Ardeola raloides* 75-76/80, *Sterna sandvicensis* 75-76/85, *Columba oenas* 75-76/85, *Oenanthe oenanthe* 75-76/86, *Lanius senator* 75-76/86
- Kus, J.: Iz ornitološke beležnice - *Arenaria interpres* 77/130, *Calidris* var. 78-79/-163, *Carpodacus erythrinus* 78-79/168
- Marenče, M.: Iz ornitološke beležnice - *Tetrao urogallus* 74/33, *Strix uralensis* 74/35
- Mihelič, T.: Iz ornitološke beležnice - *Alectoris graeca* 74/33, *Fulica atra* 77/130, *Larus minutus* 78-79/165
- Mlakar, G.: Iz ornitološke beležnice - *Dendrocopus leucotos* 75-76/85
- Neznani avtor: Biosferni rezervat Drava Mura (zaključna deklaracija) (The Drava-Mura Biosphere Reserve (final declaration) 78-79/133
- Perušek, M.: Iz ornitološke beležnice - *Hieraeetus pennatus* 75-76/83
- Senegačnik, K.: Iz ornitološke beležnice - *Corvus corax* 78-79/167
- Slivnik, J.: glej Jan, Ž.
- Sovinc, A.: glej Ciglič, H.
- Sovinc, A.: Nove knjige 75-76/92-93
- Sovinc, A., Šere, D.: Ornitološka kronika za leto 1993 (Ornithological chronicle 1993): 75-76/97-100
- Sovinc, A.: Redke vrste ptic v Sloveniji v letu 1994 (Rare bird species in Slovenia in 1994) 75-76/76-79
- Sovinc, A.: Skrivnostna fotografija 75-76/93
- Šere, D.: glej Hudoklin, A.
- Šere, D.: glej Sovinc, A.
- Šere, D.: Iz ornitološke beležnice - *Prunella modularis* 78-79/165, *Prunella collaris* 78-79/165, *Acrocephalus melanopogon* 78-79/166, *Sylvia nisoria* 78-79/166
- Šere, D.: Najdbe obročkanih labodov grbcev *Cygnus olor* v Sloveniji (Recoveries of ringed Mute Swans *Cygnus olor* in Slovenia) 77/126-128
- Šere, D.: Jesenska selitev velikega slavca *Luscinia luscinia* prek Slovenije (Autumn migration of the Thrush Nightingale *Luscinia luscinia* across Slovenia) 77/104-106
- Šorgo, A.: Iz ornitološke beležnice - *Platalea leucorodia* 74/30, *Buteo lagopus* 74/32
- Štumberger, B., Bračko, F.: Gnezditel polojnika *Himantopus himantopus* v ormoških bazenih za odpadne vode (Breeding by the Black-winged Stilt *Himantopus himantopus* at waste water basin in Ormož (NE Slovenia)) 78-79/135-144
- Štumberger, B.: Iz ornitološke beležnice - *Tadorna ferruginea* 74/30, 75-76/82, *Miliaria calandra* 74/39, *Aythya fuligula* 77/128, *Mergus serrator* 77/129, *Mergus merganser* 77/129, *Otus scops* 77/130, *Calidris* var. 78-79/163, *Monticola solitarius* 78-79/166

Štumberger, B.: Dežela ob Muri - izvir fantazij (Homage Stefanu Smeju) 78-79/134

Tome, D. (glej Geister, I.)

Tome, D.: Iz ornitološke beležnice - *Ciconia ciconia* 74/29, *Scolopax rusticola* 74/34, *Cinclus cinclus* 78-79/165, *Turdus pilaris* 78-79/166

Tome, D.: Višinska razširjenost sov v Sloveniji (Vertical distribution of owls in Slovenia) 74/2-3

Trontelj, P.: Ignoranca Birokratskega Aparata (Ignorance of Bureaucratic Apparatus) 77/101-103

Trontelj, P.: Kritičen pogled na novejšo kvantitativno raziskavo v slovenski ornitologiji (A critical review of recent bird census work in Slovenia) 75-76/47-59

Trontelj, P.: Zasedeno območje črne štorke *Ciconia nigra* v Ljubljani (Occupied territory of the Black Stork in Ljubljana) 78-79/156-159 Učenci OŠ Šmarje: Iz ornitološke beležnice - *Streptopelia decaocto* 74/34

Vogrin, M.: Gnezdilke močvirnih travnikov v zadrževalniku Medvedce na Dravskem polju (Breeders of wet meadows at Medvedce impounding reservoir on Dravsko polje) 75-76/61-71

Vogrin, M.: Iz ornitološke beležnice - *Turdus pilaris* 74/37, *Miliaria calandra* 74/39, *Falco cherrug* 75-76/84

Vogrin, M.: Ornitofavna ribnika Vrbje v spodnji Savinjski dolini in njegova naravovarstvena problematika (Birds of Vrbje pond in the Lower Savinja valley and a look at its conservationist complexity) 74/7-24

Vogrin, N.: Iz ornitološke beležnice - *Ixobrychus minutus* 74/28, *Egretta alba* 74/28, *Aquila chrysaetos* 74/32

Vreš, I.: Iz ornitološke beležnice - *Sylvia melanocephala* 74/37, *Sylvia atricapilla* 78-79/167

Vrezec, A.: Ali kozača *Strix uralensis* gnezdi na Ljubljanskem barju? (Does the Ural Owl *Strix uralensis* breed at Ljubljansko barje) 78-79/160-161

Vrezec, A.: Iz ornitološke beležnice - *Columba palumbus* 74/34, *Caprimulgus europaeus* 74/35, *Anthus campestris* 74/37, *Saxicola rubetra* 74/37, *Corvus c. corone* 74/39

Vrhar, I., Bračko, F.: Iz ornitološke beležnice - *Cuculus canorus* 77/130

Vugrinec, S.: Iz ornitološke beležnice - *Nycticorax nycticorax* 74/28

Kazalo rubrik Column index

* Iz ornitološke beležnice (From the ornithological notebook): 74/27-40, 75-76/80-86, 77/128-131, 78-79/162-168

* Nove knjige (New books) 75-76/91

* Ornitološko zanimivi kraji (Ornithologically interesting localities) 75-76/88-91

* Skrivnostna fotografija (Mystery photograph): (I. Geister) 74/40, (A. Sovinc) 75-76/93, (D. Šere) 77/132, (I. Geister) 78-79/171

* Ubežnice (Escapees) 75-76/86-88

* Pismo uredništvu (Letter to the editorial board) 75-76/94

Stvarno kazalo Index of scientific names

Acrocephalus melanopogon 78-79/166

Alectoris graeca 74/33

Anthus campestris 74/37, 77/131

Aquila chrysaetos 74/32

Ardeola ralloides 75-76/80

Arenaria interpres 77/130, 78-79/164

Aythya fuligula 77/128

Branta canadensis 75-76/82

Bucephala clangula 74/31

Buteo lagopus 74/31

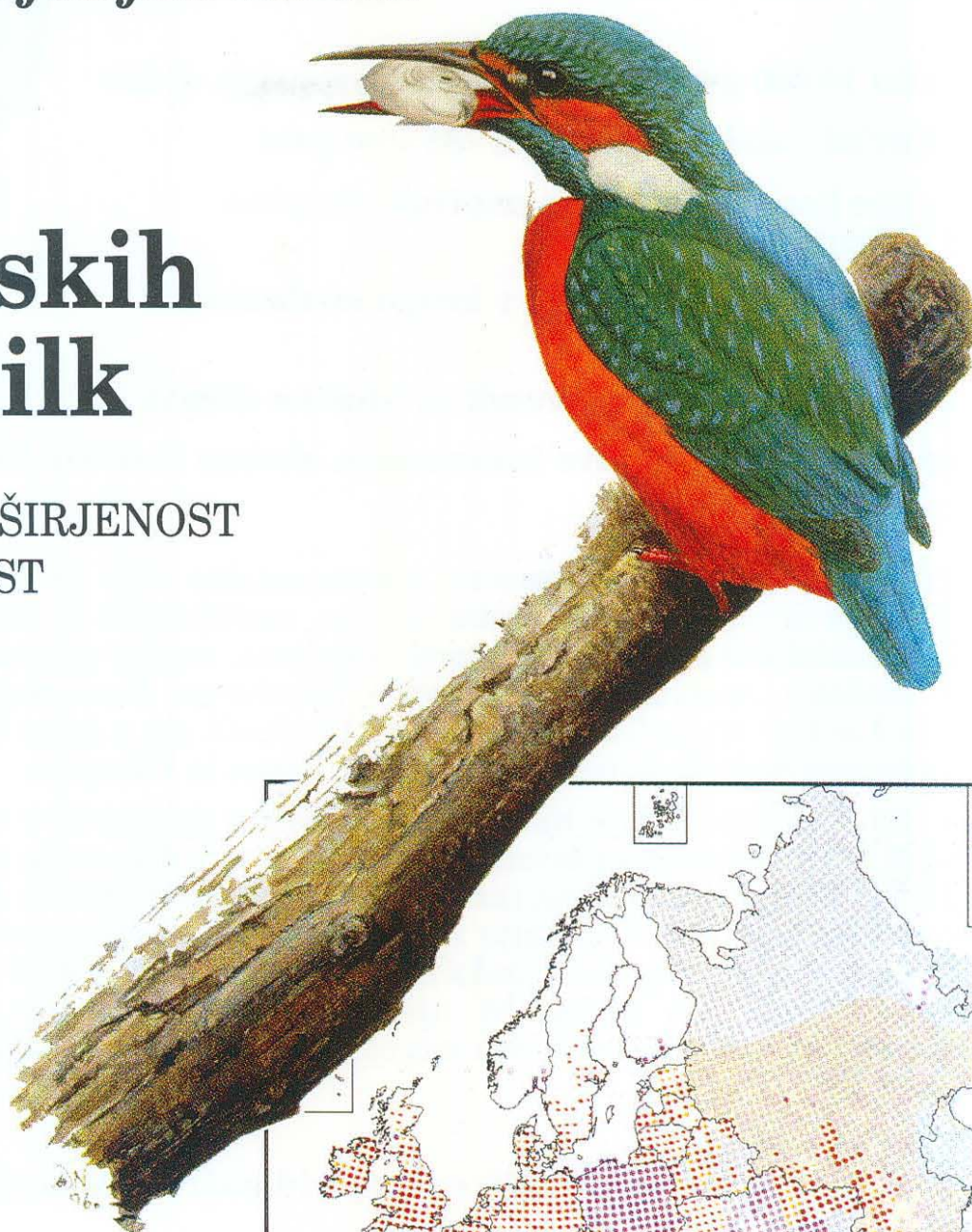
- Calidris alpina* 75-76/84
Calidris temminckii 74/34
Calidris var. 78-79/163
Caloneta leucophrys 75-76/87
Caprimulgus europaeus 74/35
Carpodacus erythrinus 78-79/168
Ciconia ciconia 74/29, 75-76/80
Ciconia nigra 74/29, 78-79/156-159
Cinclus cinclus 78-79/165
Circus aeruginosus 78-79/162
Clangula hyemalis 74/31
Columba oenas 75-76/85
Columba palumbus 74/34
Corvus corax 74/39, 75-76/72-75, 78-79/167
Corvus c. corone 74/39
Crex crex 77/129
Cuculus canorus 77/130
Cygnus olor 75-76/80, 77/107-112, 113-116, 117-125, 126-128
Dendrocopus leucotos 74/36, 75-76/85, 78-79/153-155
Egretta alba 74/28
Falco cherrug 75-76/84
Falco columbarius 74/32
Ficedula albicollis 74/38
Fulica atra 77/130
Gavia stellata 75-76/80
Grus grus 74/33
Gyps fulvus 75-76/82
Hieraeetus pennatus 75-76/83
Himantopus himantopus 75-76/84, 78-79/135-143
Hirundo rustica 74/36
Ixobrychus minutus 74/28
Lanius senator 75-76/86
Larus minutus 78-79/165
Lonchura punctulata 75-76/86
Lullula arborea 74/36
Luscinia luscinia 77/104-106
Melanitta fusca 78-79/162
Mergus merganser 74/30, 77/129
Mergus serrator 77/128
Miliaria calandra 74/39
Monticola solitarius 78-79/166
Motacilla alba 74/25-27
Motacilla cinerea 78-79/144-152
Nycticorax nycticorax 74/28
Oenanthe oenanthe 75-76/86
Otus scops 77/130
Phalaropus lobatus 78-79/164
Platalea leucorodia 74/30
Pluvialis apricaria 78-79/163
Podiceps auritus 74/28
Podiceps nigricollis 75-76/43-46
Prunella collaris 78-79/165
Prunella modularis 78-79/165
Pytyoprogne rupestris 74/36
Riparia riparia 77/131
Saxicola rubetra 74/37
Scolopax rusticola 74/34
Sterna sandvicensis 75-76/85
Streptopelia decaocto 74/35
Strix uralensis 74/35, 78-79/161-162
Sturnus roseus 78-79/168
Sylvia atricapilla 78-79/167
Sylvia curruca 78-79/167
Sylvia melanocephala 74/37
Sylvia nisoria 78-79/166
Tadorna ferruginea 74/30, 75-76/82
Tetrao urogallus 74/33
Tichodroma muraria 74/38
Tringa flavipes 75-76/59-60
Turdus pilaris 74/37, 78-79/166

Opomba: v stvarnem kazalu so omenjene samo vrste, ki jih obravnavajo članki (njihova imena se pojavljajo v naslovu članka), in vrste, ki jih omenjajo podnaslovi v rubriki Iz ornitološke beležnice. Vrste (četudi omenjene z datumom in krajem opazovanja) iz drugih rubrik (npr. Zanimiva opažanja ali Poročila od koderkoli) ali iz rubrike Iz ornitološke beležnice, ki so omenjene le v besedilu, v ta seznam niso uvrščene.

*Prikaz razširjenosti evropskih ptic
v do zdaj največjem merilu!*

Atlas evropskih gnezdil

NJIHOVA RAZŠIRJENOST
IN ŠTEVILNOST

Uredila

Ward J.M. Hagemeijer

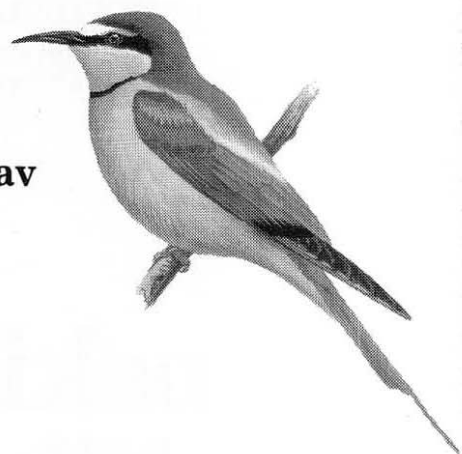
Michael J. Blair

Izdajatelj: T & A D POYSER za EBCC (European Bird Census Council -
Evropski svet za štetje ptic)

S povzetkom, prevedenim v 13 jezikov

POGLAVITNE ZNAČILNOSTI EVROPSKEGA ATLASA

- * Podatki 10.000 ornitologov iz vseh evropskih držav
- * Zemljevidi razširjenosti prek 495 vrst ptic
- * Spremno besedilo, ki ga je napisala skupina 450 avtorjev iz 38 držav
- * Izjemne risbe, ki so nastale v krogu mednarodne družine umetnikov
- * Histogrami populacij in trendi za ključne države
- * Nove in izredno zanimive informacije, zbrane iz delov Rusije in Ukrajine

V pričajučem Atlasu, ki je resnično monumentalno delo in nekakšen ornitološki mejnik, je prvič predstavljen enoten prikaz razširjenosti in številnosti evropskih gnezdilk. Raziskana območja vključujejo oddaljene, vendar pomembne dežele, kot na primer Madeiro, Azorske otoke, Islandijo, Spitsberge, Novo zemljo, Zemljo Franca Jožefa in Kavkaz (ne pa Turčije in Cipra). Urednika sta v Atlas lahko vključila tudi nove, enkratne podatke iz pomembnih delov Rusije in Ukrajine.

Pomen ptic, tako kar zadeva njih same kot kazalce sprememb v okolju, je prav tako očiten kot že strašljivo zmanjševanje števila ptic v tem delu sveta ob koncu dvajsetega stoletja. Tik pred izidom je slika razširjenosti ptic, in to v merilu, kakršnega v Evropi do danes še nismo imeli. Ponazarja namreč današnje stanje populacij in nam hkrati omogoča, da ocenimo uspešnost bodočih naravovarstvenih pobud in koliko habitatov utegne še izginiti. Ta knjiga bo izjemno pomembno orodje za upravljalce in naravovarstvenike kot tudi vir vseh mogočih podatkov za vse, ki jih zanima življenje evropskih ptic.

ISBN 0-85661-091-7, 900 strani, izid načrtovan za junij 1997

Knjiga bo stala 55 £ (okrog 14.000 SIT)

V prednaročilu jo lahko dobite s 25% POPUSTOM: 10.480 SIT

(po srednjem tečaju Banke Slovenije dne 22.4.1997),

naročite jo v društveni pisarni DOPPS-a.

Popust velja do izida.

Sozaložnik EBCC-jevega Atlasa evropskih gnezdilk
je Academic Press, 24-28 Oval Road, London NW1 7DX, Velika Britanija

Tel.: 0171 482 2893

Fax: 0171 267 0362

e-mail: wildlife apuk.co.uk

daleč na
pot
Z se dvigne
z drugega
konca sveta
se oglasi
in je doma
povsod tu
kakor tam.
kakor tam.

mobitel

SLUŽBA ZA KUPCE MOBILNEGA GSM
<http://www.mobitel.si>

MOBITELgsm

Globalni sistem mobilne telefonije - omrežna številka 041

svoboden
KOT PTICA

VSEBINA**CONTENTS**

Biosferni rezervat Drava-Mura
(zaključna deklaracija)	133	The Drava-Mura Biosphere Reserve
(final declaration)
Dežela ob Muri - izvir fantazij
(Hommage Štefanu Smeju)	134	The country along the Mura - a source of
fantasies (Hommage to Štefan Smej)
Gnezditve polojnika <i>Himantopus</i>
<i>himantopus</i> v ormoških bazenih
za odpadne vode (B Stumberger,
F. Bračko)	135	Breeding by the Black-winged Stilt
<i>Himantopus himantopus</i> in waste water
basins at Ormož (NE Slovenia)
(B Stumberger, F. Bračko)
Gnezditvene navade sive pastirice
<i>Motacilla cinerea</i> v osrednji
Sloveniji (I. A. Božič)	144	Breeding habits of the Grey Wagtail
<i>Motacilla cinerea</i> in central
Slovenia (I. A. Božič)
Belohrbti detel <i>Dendrocopos</i>
<i>leucotos</i> gnezdi na Gorjancih
(J. Gregori)	153	White-backed Woodpecker <i>Dendrocopos</i>
<i>leucotos</i> breeding in Gorjanci Mountain
(SE Slovenia) (J. Gregori)
Zasedeno območje črne štoklje
<i>Ciconia nigra</i> v Ljubljani (P. Trontelj)	156	Occupied territory of the Black Stork
<i>Ciconia nigra</i> in Ljubljana (P. Trontelj)
Ali kozača <i>Strix uralensis</i> gnezdi
na Ljubljanskem barju? (A. Vrezec)	160	Does the Ural Owl <i>Strix uralensis</i> breed at
Ljubljansko barje? (A. Vrezec)
Iz ornitološke beležnice	162	From the ornithological notebook
<i>Melanitta fusca</i> , <i>Circus aeruginosus</i> , <i>Pluvialis apricaria</i> , <i>Calidris var.</i> , <i>Arenaria interpres</i> , <i>Phalaropus lobatus</i> , <i>Larus minutus</i> , <i>Cinclus cinclus</i> , <i>Prunella modularis</i> , <i>Prunella collaris</i> , <i>Monticola solitarius</i> , <i>Turdus pilaris</i> , <i>Acrocephalus melanopogon</i> , <i>Sylvia nisia</i> , <i>Sylvia curruca</i> , <i>Sylvia atricapilla</i> , <i>Corvus corax</i> , <i>Sturnus roseus</i> , <i>Capodacus erythrurus</i>		
Zanimiva opazanja ptic ob reki Krki
(A. Hudoklin, D. Šere)	169	Interesting observations on the Krka riv.
(A. Hudoklin, D. Šere)
Skrivnostna fotografija	171	Mystery photograph
Kazalo XVII. letnika (1996)	173	Index of volume XVII (1996)

Fotografija na naslovnici: Polojnik *Himantopus himantopus* (F. Bračko)
Vinjeti (M. Grohar)

Front cover: Black-winged Stilt *Himantopus himantopus* (F. Bračko)
Drawings (M. Grohar)